

SODANKYLÄN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA
2007–2009

SISÄLTÖ

<i>JOHDANTO</i>	4
<i>2 VAMMAISUUS JA VAMMAISPOLITIikka</i>	6
<i>3 TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN, VIESTINTÄ</i>	12
<i>4 ESTEETTÖMYYS</i>	14
4.1 Kaavoitus ja ympäristörakentaminen.....	14
4.2 Asuntojen ja palveluiden rakentaminen.....	16
4.3 Vapaa-aika palvelut, kulttuuri, virkistys	17
<i>5 ITSENÄISEN ELÄMÄN TUKEMINEN</i>	19
5.1 Sosiaalityö.....	19
5.2 Vammaispalvelut.....	21
5.3 Palvelusuunnitelma ja palveluohjaus	22
5.4 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut.....	22
5.5 Kehitysvammaispalvelut.....	23
5.6 Asumispalvelut.....	24
5.7 Kuljetuspalvelut.....	25
<i>6 TERVEYS- JA KUNTOOUTUSPALVELUT</i>	27
6.2 Omaishoito.....	29
6.3 Fysioterapia	30
6.4 Terveysneuvonta ja työterveyshuolto.....	32
6.5 Mielenterveys - ja päihdetyö	33
<i>7 PÄIVÄHOITO, KOULUTUS JA OPISKELU</i>	36
7.1 Es- ja perusopetus	36
7.2 Päivähoito ja iltapäivätoiminta	37
7.3 Perusopetus	38
7.4 Ammatillinen koulutus	40
<i>8 TYÖ- JA TOIMEENTULO</i>	42
8.1 Toimintakeskus työ- ja päiväpalvelut.....	42
8.2 Työvoimahallinto	43
8.3 Seita-säätiö.....	44
<i>9 YHTEISTYÖTOIMIJA</i> T.....	46
9.2 Kelan palvelut.....	47
9.3 Seurakunnan palvelut.....	48
9.4 Kuntoutus ja fysioterapiayritykset.....	49
9.5 Neuro City, Suomen kuntoutus - ja kehityssäätiö.....	50
9.6 Projektit.....	51
9.7 Yritystoiminta, esteettömyys	52

10 VAMMAISJÄRJESTÖT JA VAMMAISNEUVOSTO	54
10.1 Vammaisneuvosto	54
10.2 Vammaispoliittisen ohjelman seuranta.....	56
13 YHTEENVETO; TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	57
Vammaispoliittisen ohjelman seuranta.....	67
16 POHDINTA	68
LÄHTEET.....	72

JOHDANTO

Peruspalveluiden toimiminen yhteiskunnassa pitää taata jokaisen kansalaisen saataville, tukitoimien täydentäessä palvelutoimintaa. Vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden oikeutta yhdenvertaiseen elämään. Muut palvelu- ja tukitoimet ovat takaamassa vammaisten toimintaedellytykset palvelujärjestelmässä siten, että vammaisten perustarpeet tulevat tyydytetyksi vammaispalvelulain nojalla. Palvelu- ja tukitoimet pitää sisällöltään ja laadultaan järjestää kunnan edellytysten ja tarpeiden mukaisesti.

Vammaispoliittinen ohjelma on suunniteltu paketti, jonka tarkoituksena on konkreettisesti nimetä toimenpiteet ja suunnitelmat ylläpitämään Sodankylän kunnan tarjoamia palveluita vammaisille. Toimenpide- ja suunnitelma ehdotukset kunnan toiminnassa kohdennetaan niin, että ongelmakohtat voidaan parantaa yhteistyöllä. Sodankylän vammaispoliittinen ohjelma on kolmen vuoden suunnitelma, joka pohjautuu vammaispalvelulakiin ja siihen sisällytettyihin parannusehdotuksiin. Suunniteltua ohjelmaa on päivitettävä vuosittaisissa hallintokuntien tavoitesuunnitelmissa. Tätä seurantaan pitää yllä vammaisneuvosto. Tavoitesuunnitelma koostuu määrärahojen kohdentamisesta tavoitteiden ja suunnitelmien mukaisesti. Tavoitesuunnitelmat on kirjattu vammaispoliittiseen ohjelmaan toimenpideehdotuksina. Vammaispoliittinen ohjelma toimii työkaluna kunnan toiminnassa, kun suunnitellaan vammaisten elämänlaadun ja osallisuuden edistämistä.

Vammaispoliittisen ohjelman laatimisessa ovat mukana kunnan organisaatiossa toimivat yksiköt, palvelupisteet ja yhteistyökumppanit. Ohjelma on rakentunut työntekijöiden ammattitaitoisen ja kokemuksellisen näkemyksen kautta. Sodankylän sosiaalitoimi esitti Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan sosionomi AMK tutkintoa opiskelevalle Soile Paasilinna-Martinille, että hän tekisi Sodankylän vammaispoliittisen ohjelman. Tämän perusteella perusturvalautakunnalle osoittamassaan hakemuksessa opiskelija Soile Paasilinna-Martin pyysi lupaa aloittaa vammaispoliittisen ohjelman laatimisen opinnäytetyönään. Perusturvalautakunta hyväksyi yksimielisesti ehdotuksen kokouksessaan 23.11.2005.

Kunnan organisaatiossa työskenteleville virkamiehille ja toimihenkilöille sekä Sodankylän kunnan yhteistyökumppaneille lähetettiin kirje, jossa heitä pyydettiin osallistumaan haastatteluiden kautta vammaispoliittisen ohjelman koostamiseen. Marraskuussa 2005 suunnitellut kirjeet lähetettiin joulukuussa 2005 haastateltaville kohteille. Kyselyiden vastaamisten ja haastatteluiden perusteella on vammaispoliittinen ohjelma rakentunut Sodankylän kuntaan. Haastattelut ovat kestäneet jokaisen toimialan edustajan kanssa keskimäärin tunnista kahteen. Toimi-alueiden henkilökunta on oma työkenttä tiedostaen kehittänyt ajatuksia työpaikoillaan ja suunnitellut toiminta-ehdotuksia. Toimenpide-ehdotukset on luovutettu vammaispoliittisen ohjelman kokoajalle kirjattavaksi ohjelmaan. Lisäksi on pyydetty näkemyksiä yhteistyökumppaneilta, joita ovat Kela, työvoimahallinto, seurakunta, vapaa-aikatoimijat ja yrittäjät. (Rissanen, I & Tervo, L & Granroth, E & Hyötylä, K & Korhonen, H & Sipola P & Paasilinna-Martin, S, vammaisneuvoston kokous, 30.1.2006).

2 VAMMAISUUS JA VAMMAISPOLITIikka

Ihmisoikeus on universaali, jokaisella on oikeus ihmisoikeuksien toteutumiseen. Suomi on sitoutunut edistämään kaikille avointa ja syrjimätöntä yhteiskuntaa YK:n ja Euroopan jäsenvaltiona. Perustuslaki takaa vammaisten ihmisten syrjimättömyyden. Julkisella vallalla on tehtävänä turvata perusoikeudet. Tämän lisäksi on myös muiden toimijoiden edesautettava vammaisten yhdenvertaistumista. Vammaisten asemaan on vaikutettu kehittämällä lainsäädäntöä sekä palveluita. Vammaispolitiikan haasteiksi muodostuu yhteiskunnan rakentaminen siten, että vammaiset otetaan täysivaltaisena yhteiskunnan toimijana huomioon omien mahdollisuuksiensa mukaan. Yhteiskunnan on annettava mahdollisuudet ja puitteet valtaistumisen ja osallisuuden edistämiseksi vammaisille henkilöille. Hallituksen on määrä antaa vammaispoliittinen selonteko, missä arvioidaan nykyiset vammaispolitiikan vahvuudet ja esitetään ratkaisuja uudistamisen osalta. Selonteon tarkoitus on antaa linjauksien suunta seuraaville vuosille vammaispolitiikassa. Selonteon pohjana on ollut erillisselvitykset, joita ovat eri hallinnonalojen vammaispoliittiset toimenpiteet ja kehittämistarpeet, vammaisjärjestöjen näkemykset vammaispolitiikan haasteista ja menestystekijöistä, tutkimuksen luoma kuva vammaisten asumisesta ja olosuhteista, vammaisten henkilöiden toimeentulo sekä vammaispolitiikan kansainvälinen tilanne ja sen heijasteet Suomeen. (Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006,7).

Vammaisuuden käsite heijastaa yhteiskuntakäsitystä ja yhteiskunnan yleisiä elinehtoja. Vammaispolitiikan sisältöön ja tavoitteisiin heijastuu vammaiskäsitys, joka on vuosien saatossa muuttunut monilta osin. Vammaisuuteen suhtautumiseen on vaikuttanut tietämättömyys, ymmärtämättömyys ja osaltaan pelko ja asenteet. Vammaisuutta on käsitelty lääketieteellisestä näkökulmasta 1970-luvulle saakka, jonka jälkeen on mukaan tullut myös sosiaalinen näkökulma. Vammaisuuteen liittyvät ongelmat ovat osaltaan muodostuneet ympäristön kautta niin, että esteellisyys on tuottanut rajoituksia toimia yhteiskunnassa vammaisena henkilönä täysipainoisesti. Ajan saatossa suhtautuminen vammaisuuteen on muuttunut yhdenvertaisuusnäkökulmaa soveltaen, johon ovat vaikuttaneet vammaisjärjestöt, YK:n ja Euroopan neuvoston toiminta. Yhdistyneitten Kansakuntien yleiskokouksessa hyväksyttiin vuonna 1993 vammaisten henkilöiden yhdenvertaistamista koskeva yleisohje vammaispolitiikan standardeiksi. Suomelle laadittiin vuonna 1995 YK:n

yleisohjeiden pohjalta Valtakunnallisen vammaisneuvoston toimesta vammaispoliittinen ohjelma: Kohti yhteiskuntaa kaikille. Ohjelman tavoitteisiin kuuluu edistää vammaisten kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja tasa-arvoa. Ohjelma on luotu suuntaa antavaksi vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuksien toteutumiselle ja ohjelma on edelleen ajankohtainen. (O'Reilly A 2003).

Perustuslaki on vuonna 1995 antanut tukevan pohjan vammaisten yhdenvertaisuuteen. Amsterdamin sopimuksessa 1997 kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella. EU:n toiminta painottaa myös syrjimättömyyden käsitteitä. Yhdenvertaisesta kohtelusta EU:n direktiivi vahvistettiin vuonna 2000 ja saatettiin Suomessa voimaan yhdenvertaisuuslakina 2004 (21/2004). Laki sisältää tehostetun toiminnan syrjinnän kohteeksi joutuneen henkilön oikeussuojasta. Ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa vuonna 2004, vammaisten henkilöiden oikeuksien edistäminen määriteltiin yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi Suomen ihmisoikeuspolitiikassa. Kymmenen vuotta sitten vammaispoliittisen ohjelman tavoitteeksi asetettiin rakentaa suomalainen yhteiskunta kaikille. Myönteinen kehitys on voinut tavoitetta kohden, mutta kokonaan niitä ei ole vielä saavutettu. Suomalainen vammaispolitiikka on mielletty erityisryhmien politiikaksi. Toimintatapojen muuttaminen luo haasteita vammaisten oikeuksien muuttamiseksi niin, että ne huomioidaan osaksi nykyistä hallintokäytäntöä. (Vammaisneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006, 3-9.)

Keskeisimpinä painopisteinä vuonna 2006 pidettiin erilaisia esteettömyyteen liittyviä kampanjoita. Euroopan unionilla on suositushjeet vammaispoliittiseen ohjelmaan, mutta myös osallistumista ja syrjimättömyyttä edistetään muiden linjauksien kautta.

EU:n pitkän aikavälin vammaisstrategian (KOM 2003, 650) tavoitteena ovat yhtäläiset mahdollisuudet vammaisille henkilöille. Strategialla pyritään siihen että vammaiset henkilöt voisivat nauttia oikeudestaan ihmisarvoon, yhtäläiseen kohteluun, itsenäiseen elämään ja yhteiskunnalliseen elämään osallistumiseen. Toiminnalla on tarkoitus antaa vammaisille henkilöille mahdollisuus käyttää kaikkia kykyjään ja osallistua yhteiskunnalliseen ja talouselämään.

Strategian pohjana on kolme teemaa: 1) syrjinnän vastainen lainsäädäntö ja toimenpiteet, joilla varmistetaan henkilökohtaisten oikeuksien toteutuminen. 2) vammaisten henkilöiden kykyjen käyttäminen esteiden poistaminen ympäristöstä sekä 3) vammaiskysymysten valtavirtaistuminen yhteisön eri toiminta-alueilla, jotta vammaisten henkilöiden aktiivista osallis-

tumista voidaan helpottaa. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:23, 138.)

Euroopan unionin strategiasuunnitelmien mukaan heikommassa asemassa olevien työllisyystilanteeseen on kiinnitettävä erityisesti huomiota. Strategian suunnitelmat työllisyyden nostamiseksi aliedustettujen ryhmien osalta on kirjattu 2010 suunnitelmiin. Kaikille esteetön Eurooppa 2010 -suunnitelmassa on suunniteltu esteettömyyttä elämän jokaiselle alueelle, eikä pelkästään rakentamisen osalle. Yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi 2007, antaa myös oman haasteen vammaispoliittisen ohjelman toiminta-ehdotusten toteutumiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006, 138–139.)

Sodankylän vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on taata kaikille sodankyläläisille yhdenvertaiset osallisuuden edellytykset vammaisuudesta huolimatta. Ohjelman tavoite on luoda vammaisten ihmisten täysivaltaistuminen hänen omien kykyjensä ja tavoitteidensa mukaisesti. Vammaisella on oikeus valinnanvapauteen, itsemääräämiseen, itsenäiseen elämään, tasavertaisuuteen ja osallisuuteen. Vammaisten tasavertaisuus toteutuu vammaisten oikeuksien tiedostamisella ja tunnistamisella ja huomioimalla vammaisten mielipiteet heitä koskevissa asioissa. Ohjelman tavoitteena on vaikuttaa päätöksentekijöihin, palveluntuottajiin ja muihin tahoihin ratkaisujen löytämiseksi vammaisten osallisuuden edistämässä. Tavoitteena on myös kolmannen sektorin hyödyntäminen sekä vammaisneuvoston ja vammaisjärjestön välinen yhteistyön lisääminen. Erilaisia ratkaisuja miettiessä tulisi huomioida tahojen yhteistyötoiminnan mahdollisuus.

Mielekkään elämän saavuttamiseksi on vammaispoliittisessa ohjelmassa käytetty pohjana ja apuvälineenä valtakunnallisen vammaisneuvoston laatimaa ohjekirjaa: Työkalupakki kunnallisen vammaispoliittisen ohjelman tekemiseksi. Tavoitteena on luoda esteetön toimintaympäristö elämän eri alueilla. Sodankylän vammaispoliittisen ohjelman keskeisempänä haasteena voidaan pitää esteettömyyden ja osallisuuden edistämistä vammaisten näkökulman kautta. Pitkät välimatkat ja liikenneyhteydet ovat osaltaan lisäämässä haasteita vammaisen henkilön yhdenvertaisen osallisuuden edistämiseen. Euroopan unionissa on oma vammaispoliittinen ohjelmansa, joka pitää sisällään linjauksia, joiden teemat pitäisi sisällyttää Sodankylän vammaispoliittiseen ohjelmaan niiltä osin, kuin se on mahdollista kuntasektorilla toteuttaa. Esteetön Sodankylä teeman sisällön pääpainopisteet ovat

osallisuuden edistäminen sivukylien vammaisten osalta, kulkuyhteydet, tietoyhteiskunnan toteutuminen ja työllisyyden edistäminen myös vammaisten osalle. Esteettömyyteen kuuluu muutkin alueet, kuin vain rakennettu ympäristö. Näitä ovat asenteet ja suhtautumiset, joihin voimme vaikuttaa jokainen omalta osaltamme rakentavasti. Vuosi 2007 on yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi, mikä on huomioitu Sodankylän vammaispoliittisessa ohjelmassa toimintaehdotusten kautta. (Valtionneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto 2006, 142).

Yleisesti vammaisuutta on määritelty lääketieteellisin ja psykologisin luokituksin, jossa yksilöä on verrattu yleisesti hyväksytyyn normaaliin terveydentilan määrittelyyn. Maailman terveysjärjestön, WHO:n, uudessa luokituksessa ICIDH-2:ssa täsmennetään, ettei ole kysymys henkilöiden luokituksesta, vaan terveydentilan määritteistä suhteessa elämäntilanteeseen ja ympäristöön. On tärkeää, ettei henkilöä määritellä vammojensa, toimintarajoitteiden tai osallistumisesteidensä mukaan. Voidaan ajatella, että ympäristö luokittelee vammaiset ryhmiin tuottamalla palveluita, jotka eivät palvele kaikkia yhteiskunnan jäseniä tasavertaisesti. Viimeistään ikääntymisen myötä jokainen voi joutua kohtaamaan oman toimintarajoitteisen todellisuuden omassa elämässään. Englanninkielisessä kirjallisuudessa on käsitteinä yleistynyt TAB (temporarily ablebodied), väliaikaisesti vammaton, joka tarkoittaa toistaiseksi työkykyistä. Tällä käsitteellä herätetään kohtaamaan toimintarajoitteisuus elämään kuuluvaksi osaksi. Näin voidaan perustellusti ajatella yhteisöjen vastuuta ympäristöstä sekä töiden ja palveluiden järjestämistä esteettömiksi kaikkien kansalaisten käytettäviksi. (Bonnett & Tolfree 1998, 7).

2.1 Vammaisuus ja yhteiskunta

Valtion oletetaan pitävän huolen vammaisista kansalaisista. Ehkä siksi vammaisiin kohdistuvia kehittämistoimenpiteitä ei riittävästi arvosteta yritysten ja yhteisöjen imagoa parantavana tekijänä. Lähes jokainen meistä kuuluu johonkin vähemmistöön tai on jollakin muulla tavalla erilainen. Vammaisuus usein on ulkoisesti havaittava ja voi aiheuttaa hämmennystä ja pelkoja henkilöille, jotka eivät tiedä mistä on kysymys. On kuitenkin muistettava, että tietämisen myötä pelko vähenee ja kiinnostus lisääntyy. Toisaalta vammattomat voivat liiallisella autta-

misella jopa tahtomattaan loukata vammaisten yksityisyyteen kuuluvia elämän osa-alueita. Vammaiset joutuvat monesti kohtaamaan kiusallisiakin tilanteita, jolloin vammaisten on vain uskallettava torjua hyvää tarkoittavien ihmisten liiallinen avuliaisuus. Positiivisella suhtautumisella ja vuorovaikutteisella toiminnalla voidaan rakentaa suvaitsevaa ilmapiiriä vammaisten ja ei-vammaisten välillä. Erilaisuuden kohtaamisessa rakentuu uusia näkökantoja ja jokainen saa uusia kokemuksia vammaisten ja ei-vammaisten vuorovaikutuksessa. Vammaisen henkilö on persoonallinen yksilö ja hänen ominaisuudet ovat yhtäläisiä monipuoliset, kuten ei-vammaisillakin henkilöillä. Vammaisia henkilöitä yleistetään ryhmään, missä oman persoonan tuomat piirteet jäävät vamman vuoksi huomaamatta. Vammaiset joutuvat sopeutumaan usein vammaisuutensa vuoksi vammaisryhmään, eivätkä pääse esille yksilönä.

Vammaisuus on erilaisuutta, erilaisuus on rikkautta. Jotkut erilaisuutta arvostavat henkilöt hakevat uusia ajatusmalleja omaan elämäänsä kommunikoimalla vammaisten kanssa. Toisaalta erilaisuuden ymmärtäminen on vaikeaa, jos sitä ei suostu kohtaamaan elämässään luontevasti. Henkilö, joka ei suostu kohtaamaan vammaista, ei voi tietää mitä on olla vammaisen. Eläytymisen myötä toisen kohtaan, voimme saada käsityksen toisen elämästä, erilaisesta kuin omamme on.

Erityiskoulut ja erityislaitokset tukivat käsitystä siitä, että palveluiden saajat ovat erilaisia ja erillisiä ryhmiä verrattuna valtaväestöön. Tällainen toiminta ryhmittää vammaiset erilliseksi muusta valtaväestöstä. Integraatio sisältää oletuksen jostakin, joka on ulkopuolella ja näin ollen uudelleen sijoitettava. Inklusiossa ollaan yhteisössä alusta asti, jolloin jokaisen tarpeet otetaan huomioon toiminnassa ja sen suunnittelussa koko ajan. Inklusion kautta vammaista ei eritellä, vaan vammaisen toimii muiden henkilöiden kanssa yhteisesti. Molemmissa on tavoitetilana osallisuus omaan elämään. Inklusio terminä tarkoittaa mukaan lukemista, sisällyttämistä. Inklusio tarkoittaa poikkeaviksi nimettyjen ja syrjäytyneiden henkilöiden osallistumisoikeutta kaikkiin yhteiskunnan tarjoamiin toimintoihin sekä täysivaltaista jäsenyyttä ryhmässä ja koko yhteiskunnassa. Inklusiivisessa yhteiskunnassa kaikkien jäsenten tarpeet otetaan huomioon jo suunnitteluvaiheessa ja toteutetaan toiminnassa. Lopullinen tavoite inklusiossa on, että jokainen ihminen osallistuu edellytystensä mukaisesti sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen elämään. Inklusiossa otetaan lähiyhteisön jokainen henkilö toimintaan mukaan. Inklusio

tarkoittaa poikkeaviksi nimettyjen ja syrjäytyneiden henkilöiden osallistumisoi-
keutta kaikkiin yhteiskunnan toimintoihin ja osallisuutta täysivaltaisena ryhmän
toimintaan. Vammaisten henkilöiden kohdalla inkluusiolla tarkoitetaan sitä, että
vammat henkilöt saavat tuki- ja koulutuspalveluita heidän omien edellytysten,
taitojen ja tarpeiden mukaisesti. Inklusiiossa yksilön ei tarvitse mukautua, vaan
yhteiskunnan tulee järjestää tarpeita vastaavia palveluita ja tukitoimia. (Daniels &
Gardner 1999).

Integraatio terminä tarkoittaa: yhdentäminen, yhentyminen. Kasvatuksellisesti
integraatiossa pyritään toteuttamaan kaikkien osallistuminen samoihin opetusti-
lanteisiin ja sosiaalisiin toimintoihin. Keskeistä integraatiossa on se, mitä voitai-
siin tehdä yhteiseksi hyväksi yhteiskunnassa niin, että erilaisuus hyväksyttäisiin
yksilöiden välillä. Fyysinen yhdessäolo ei ole sinällään integraatiota. Koulutuk-
sellista integraatiota edistetään opettamalla kaikkia oppilaita yhdessä. Näin syn-
tyy fyysinen integraatio. Fyysinen integraatio luo toiminnallisen integraation, jol-
loin syntyy yhteistoimintaa, joka puolestaan kehittää jokaisen osallistujan toimin-
tatapoja, toisten hyväksymistä ja myönteisten sosiaalisten suhteiden syntymistä.
Sosiaalinen ja psykologinen integraation muodostuu toiminnallisen integraation
kautta. Integraatio luo pohjan suvaitsevaisuuteen ja tasa-arvoisuuteen yhteiskun-
nassa muun muassa vammaisten sijoittumisesta työelämään. Integroitu opetus on
käytännössä erityisopetusta yleisopetuksen yhteydessä. (Moberg, 1999, 39–40).

3 TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN, VIESTINTÄ

Tiedonvälityksen esteettömyys on ihmisen perusoikeus. Hallintolaki ja kuntalaki määräävät kunnan tiedottamisesta kuntalaisille. Näin parannetaan ja lisätään kuntalaisten osallisuutta ja vaikuttamista. Kuulemistilaisuudet ja yhteistiedotukset ovat hallintokuntien toimialuetta. Tiedottaminen tapahtuu luottamushenkilöorganisaation kautta, joita ovat kunnanvaltuusto, kunnanhallitus ja lautakunnat, johtokunnat, jaostot ja toimikunnat. Asiat ilmoitetaan kuntalaisten tietoisuuteen valmisteluvaiheessa, päätöksenteon jälkeen ja virallisen nähtävillä olon aikana. Muutoksenhakumenettelyssä kuntalaisille, tiedotusvälineille ja sidosryhmille avautuu vielä vaikuttamisen kanava. Tiedonsaannin esteettömyyttä voidaan edistää tietoteknologisin menetelmin lisäämällä mahdollisuuksia tietokoneiden käyttöön niin, että koneet on sijoitettu vammaisuus huomioiden. Oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi on perusoikeus. Kommunikaatio on tarpeista keskeisin ihmisyyteen kuuluva tekijä. Vammaiselle henkilölle itsenäisestä elämästä nauttimiseen kuuluu oikeus käyttää omaa kieltään. Viittomakielen ja kommunikaatiohäiriöisten tulkitsemiseen on panostettava subjektiivisten oikeuksien myötä. Teknologiset menetelmät edesauttavat jokaisen vammaisryhmän kommunikaation huomioonottamisessa ja niiden saatavuuteen on panostettava.

Virkamiesten ja kunnan palveluntuottajat tiedottavat toimintojen muutoksista, esimerkiksi lakiuudistusten tuomista käytännön asioista, yhteistyökumppaneille, kuntalaisille, luottamushenkilöille ja tiedotusvälineille. Tiedottamisen tavoite on ohjata, neuvoa ja opastaa yhteisten asioiden sujuvuuden edistämisessä. Oppaat, alustukset tilaisuuksissa, avointen ovien päivät, verkostokokoukset ja toimintakertomukset ovat tiedotustoiminnan välineitä. Vammaisneuvoston tehtävänä on tiedottaa kuntalaisille vammaisuuteen liittyvistä ajankohtaisista asioista ja toiminnasta. Arjen toiminnat ovat riippuvaisia mm. internetistä, televisiosta, tietotekniikasta ja lehdistä. Näiden palveluiden saatavuus pitää taata jokaiselle kansalaiselle vammaisuudesta huolimatta. Kunnan kirjastopalveluilla ja niiden saatavuudella on suuri osuus tiedon välittäjänä.

Vuorovaikutus, kommunikaatio on jokaisen perusoikeus. Kommunikaatioon liittyviä palveluita ovat tulkkipalvelut ja viittomakieli sekä erilaiset apuvälineet sokeille, kuurosokeille, kuulovammaisille, kuuroutuneille ja puhevammaisille. Jo-

kaiselle pitää löytää yksilölliset ratkaisut hänen vammaisuutensa mukaisesti. (Valtionneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto 2006, 8-10).

Tavoite:

Kunnan tulee tiedottaa vireillä olevista asioista, suunnitelmista, käsittelystä, ratkaisuksista ja vaikutuksista kunnan ja kuntalaisen elämään. Tiedottamisen on oltava ymmärretysti esitettyä, selkeää ja monimuotoista. Tiedotuskanavat ovat internet, lehdistö ja ilmoitustaulu. Kuulemistilaisuudet kuntalaisille järjestetään esteettömään tilaan, missä on induktiosilmukka ja tarvittaessa kommunikaattori.

Toimenpide-ehdotukset:

Viestintästrategiassa huomioidaan näkö-, kuulo-, puhevammaiset ja heidän tiedon vastaanottoon kuuluvat seikat niin, että ymmärtämiseen kuuluvat laitteet ovat käytettävissä kunnan tiedotustiloissa. Laitteita ovat muun muassa kommunikaattori ja induktiosilmukka. Niiden käyttömahdollisuudesta on tiedotettava opasteilla.

1. Vammaisneuvoston tiedotussuunnitelma on saatava vuosittain tapahtuvaksi. Näin helpotetaan vammaisten tiedon saantia. Kaksisuuntainen tiedottaminen antaa tietoa päättäjille vammaisista. Vammaisten tulee saada tietoa päätettävistä asioista vammaisuudesta huolimatta.

Vaikeavammaisten henkilöiden subjektiivinen oikeus tukipalveluihin kunnassa toteutuu vaihtelevasti, esim. tulkkipalveluiden saanti iltaisin, viikonloppuisin ja äkillisissä tilanteissa on toteutukseltaan ollut vaikeaa. Pyritään etsimään ne toimenpiteet, joilla tilannetta voitaisiin helpottaa vammaisneuvoston ja kuntasektorin yhteistyön kautta.

4 ESTEETTÖMYYS

Esteetön ympäristö pitää olla jokaisen saatavilla vammaisuudesta huolimatta. Palveluiden, toimintojen ja rakenteiden esteettömyyden kautta voidaan edesauttaa vammaisen henkilön osallisuuden edistämistä hänen toimiessaan yhteiskunnassa. Vammaisten henkilöiden tapa saavuttaa osallisuus ja esteetön elämä edellyttää monipuolista esteettömyysajattelua. Vammaustyypin sanelemat monet erilaiset toiminnot on huomioitava, kun suunnitellaan ympäröivää yhteiskuntaa. Esteettömyys voi rakentua myös suhtautumisesta ja asenteista ja osittain tietämättömyydestä kommunikaatioesteiden vuoksi. Palvelut on oltava tarjolla niin, että niiden käyttäminen onnistuu esteettömästi. Esteettömyys ja saavutettavuus saattaa vammaisuudesta riippuen vaatia erityispalveluita, joiden mahdollistamiseen pitää tehdä yhteiskunnassa päätöksiä ja toimenpiteitä. Esteetön ympäristö on kokonaisuus, missä on huomioitu rakennukset, luiskat, tieosuudet, selkokieliyys, tiedotus ja meluhaitat. Tietoyhteiskunta on eräs esteettömyyden saavutettavuuden osa-alue. (Vammaisneuvoston selonteko, 2006, 9).

Maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä asetuksessa on määritelty ympäristörakentaminen ja talonrakentaminen niin, että eri väestöryhmien tarpeet huomioidaan. Rakennusten tulee soveltua myös liikuntaesteisille, muun muassa hallinto- ja palvelurakennusten osalta. Yksiselitteiset ohjeet löytyvät Suomen rakentamismääräyskokoelmasta. Vammaisen ihminen on yhteiskunnan jäsen sellaisenaan, joten ympäristö pitää luoda vammaisten oikeuksien mukaan esteettömäksi. Vammaiset henkilöt eivät muodosta yhtä yhtenäistä ryhmää, vaan vammaisuutta on monia eri tyyppisiä, joten erilaiset tarpeet tulevat esille jokaisen henkilökohtaisen elämäntilanteen ja elämänvaiheen kautta. Ei riitä että palvelut ovat saatavilla, vaan niiden ääreen on myös päästävä. Perustuslaki takaa liikkumisvapauden kaikille kansallisille. (Nieminen, A & Kovanen J & Yliriesto, M & Ylitalo, A, 14.3.2006).

4.1 Kaavoitus ja ympäristörakentaminen

Kaavoituksella luodaan pohjaa rakentamiselle ja se seuraa lainsäädännön määräyksiä. Kaavoitusvaiheessa voidaan vaikuttaa palveluiden ja asutuksen toimivuuteen liikuntarajoitteisten ja vammaisten osalle. Yksityiset rakenneratkaisut eivät

kuulu kuitenkin kaavoitusvaiheeseen. Esteettömän liikkumisen suunnitteluop-
paat ovat pohjana katujen, kevyenliikenteen, puistoalueiden ja yleisten toimipaik-
kojen suunnittelussa. (Nieminen, & Kovanen & Yliriesto & Ylitalo 2006).

Tavoite:

Yhtenä tavoitteena on luoda kuntalaisille esteetön toimintaympäristö, rakennus-
ten, ympäristön ja tiedottamisen sekä saavutettavuuden osalle. Asuin ympäristön
tulee soveltua jokaisen kuntalaisen käyttöön, vammaisuudesta huolimatta. Uusien
asuinalueiden ja katuosuuksien suunnittelussa pitää huomioida esteetön kulkemi-
nen. Kuntakeskuksessa voi olla esteitä vammaisen henkilön liikkumiselle ja asi-
oimiselle eri palvelupisteissä. Näiden kohteiden saavutettavuuden edistäminen on
vammainen henkilöiden oikeus.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Levähdysmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi riittävin välimatkoin,
tukee turvallista liikkumista.
2. Kartoitetaan vaikeimmin liikkuvuutta estävät katukiveykset Sodankylän
kuntakeskuksessa. Vammaisneuvostoa pyydetään suunnittelemaan kysely,
joka kohdennetaan vammaisille asiakkaille ja heidän omaisilleen sekä
työntekijöille, jotka toimivat vammaisten parissa. Kyselyssä kartoitetaan
ja nimetään konkreettisesti ne esteelliset paikat, joihin toivotaan parannus-
ta.
3. Kartoituksen jälkeen suunnitelmat kohdennetaan esteettömyyskartoitusta
varten vammaisneuvostolle ja esitetään määrärahatarpeet korjattaviin koh-
teisiin.

4.2 Asuntojen ja palveluiden rakentaminen

Esteetön asuminen on perusoikeus jokaiselle kansalaiselle. Vammaisuus ei saa olla este normaaliin asumiseen yksityisasunnossa. Esteet pitää poistaa, jotta asuminen käy mahdolliseksi. Yhdenvertaisuuslain mukaan vammaisella on vammaisuudesta huolimatta oikeus asua muun väestön mukaisesti ja heidän parissa. Asuinpaikan valinta on oikeus jokaiselle vammaisuudesta huolimatta. Vammaisten perhesuhteiden hoitamiseen kuuluu yksityisyys. Aikuisikä edellyttää yksityisasumista heidän niin halutessaan. Aikuistuttuaan vammaisilla henkilöillä on oikeus itsenäiseen elämään, mikä luo haasteita kuntasektorin asuntojen kunnostus- ja rakentamistyölle. Asumisympäristössä pitää huomioida myös esteetön liikkuminen paitsi palveluiden piirissä, myös asuntoalueilla. Palveluasumisyksiköt, tuettu asuminen ja omaan asuntoon tuodut palvelut ovat mahdollisia asumisen muotoja vammaiselle henkilölle ja heidän oikeutensa on valita oma asumisensa omien ja lain antamin edellytysten mukaisesti. Asiointi virastoissa ja palvelupisteissä pitää taata esteettömäksi, jotta vammaiselle tulee mahdollisuus hoitaa omat asiansa. Näin taataan oikeus yksityisyyteen. Liikerakennuksiin ja kahviloihin ym. vapaa-aikana tapahtuvaan toimintaan pitäisi päästä myös liikuntarajoitteiset asiakkaat. (Nieminen & Kovanen & Yliriesto & Ylitalo 2006).

Tavoite:

Esteetön asuminen on tavoite ja oikeus vammaisen henkilön asumisen järjestämisessä. Vammaisella on oikeus esteettömään elinympäristöön arkielämän kuuluvien toimintojen osalta, kuten asuminen kodinomaisesti, aktiivinen ja osallistuva vapaa-aika sekä mahdollisuus hoitaa itseään koskevat asiat virastoissa.

Toimenpide-ehdotukset:

Kuntakeskuksessa kartoitetaan virastot joiden esteellisyys vaikeuttaa vammaisen henkilön asioimiseen, kuten kynnykset, ovien aukeaminen ja portaat. Vammaisneuvostoa pyydetään suunnittelemaan kysely, joka kohdennetaan vammaisille asiakkaille ja heidän omaisilleen sekä työntekijöille, jotka toimivat vammaisten parissa. Kyselyssä kartoitetaan ne esteelliset paikat joihin toivotaan parannusta.

1. Kartoituksen jälkeen kohdennetaan määrärahatarpeet korjattaviin kohteisiin.

4.3 Vapaa-aika palvelut, kulttuuri, virkistys

Esteetön osallisuus elämän eri alueiden toteuttamiseen pitää taata myös vammaiselle henkilölle. Vammaisella henkilöllä on yhdenvertainen oikeus vapaa-aikana tapahtuvaan liikunnalliseen ja kulttuurilliseen osallisuuteen muun väestön kanssa. Mielekäs elämä rakentuu mielekkästä vapaa-ajasta ja luo puitteet hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Perustuslaki takaa vammaisille henkilöille tasavertaisen sivistyksellisen oikeuden siinä, missä muillekin kansalaisille. Jokaisella on oikeus luoda ja vastaanottaa taiteellisia ja kulttuurillisia arvoja. Vammaisjärjestöillä on erilaista kulttuuritoimintaa, harrastusmahdollisuuksia, koulutusta ja tapahtumia. Harrastustoiminnan mahdollistamiseen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota niin, että vapaaehtoisuuteen perustuvista toiminnoista tiedotetaan tehokkaammin ja kehitetään varainhankintamenetelmiä. Kunnan vapaa-aikatoimen puolesta järjestetään iltapäivätoimintaa, antamalla MLL:n (Mannerheimin lastensuojeluliitto) toimintaa Kitisenrannan koululla ja SRK:n (seurakunta) toimintaa Jeesiörannan koululla. Sivukyliä koululla koulunkäyntiavustajat hoitavat myös iltapäivätoiminnan. Erityislasten iltapäivätoimintaan on pyritty järjestämään koulunkäyntiavustajat niitä tarvitseville. Ohjattua toimintaa on muun muassa vesijumppa ja kuntojumppa, jotka tapahtuvat 1-2 kertaa viikossa. (Nieminen & Kovanen & Yliriesto & Ylitalo 2006).

Tavoite:

Tavoitteena on vapaa-aikatoimintojen järjestäminen kaikille kuntalaisille. Suunniteltaessa toimintoja huomioidaan myös vammaiset asiakkaat.

Toimenpide-ehdotukset:

Suunnitellaan toimintamahdollisuuksia vammaisille henkilöille heidän kykyjensä mukaisesti myös vapaa-aikana, kuten luonto- ja retkeilykohteet vaikeasti liikkuville asiakkaille. Metsähallituksen luontopalvelun tarjoamien palveluiden yhdistämiseen suunnitellaan kysely, joka osoitetaan luontopalvelun suunnittelijoille.

1. Liikunnalliset ja kulttuurilliset tapahtumat järjestetään niin, että vammaisilla henkilöillä on esteetön mahdollisuus osallistua tapahtumiin, liikkuvuuden, kuuluvuuden ja näkemisen osalta. Kuljetuspalvelu ja avustaja tulee järjestää niille vammaisille, joiden liikkuvuus tilaisuudessa on esteellistä.

5 ITSENÄISEN ELÄMÄN TUKEMINEN

Itsenäinen elämä tulisi olla mahdollista kaikille omien valintojen mukaan vammaisuudesta huolimatta. Tavoitteiden saavuttamiseksi pitää menetelmien ja toimenpiteiden kautta edesauttaa itsenäisen elämän osallisuutta. Kaikkien etu on saada vammaiset mukaan yhteiskuntaan sellaisena, kuin he ovat edistämällä heidän elämän osallisuutta. Palvelu- ja kuntoutussuunnitelmiin tulee voida jokaisen itse vaikuttaa omien tarpeidensa mukaisesti. Keskeisenä henkilökohtaisen palvelusuunnitelman laatimisessa on itsemääräämisoikeus ja vaikuttamismahdollisuus itseään koskevissa asioissa. Mielekkään perhe-elämän muodostumisessa on huomioitava myös itsemääräämisoikeus, muun muassa asumisen, kotikunnan ja asumismuodon suhteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006:6, 116–117.)

5.1 Sosiaalityö

Sosiaalityö tarjoaa lain ja asetusten määrittämien ohjeiden mukaista vammaispalvelua. Kuntalaisilla on oikeus sosiaalialan palveluun, neuvontaan ja ohjaukseen. Sosiaalipalveluiden palvelut toimivat kunnan muiden viranomaisten kanssa yhteistyössä niin, että asiakkaan palvelutarpeet tullaan täyttämään lain menetelmien mukaisesti. Kunta ostaa Pohjois-Lapin Alueyhteistyön Kuntayhtymältä edunvalvojan sellaisille asiakkaille, jotka eivät voi itse hoitaa asioitaan. Yleisesti kuntalaisia koskevissa asioissa, jotka sisältävät muutoksia totutusta toiminnasta, on sosiaalitoimella tiedottamisen velvollisuus. Sosiaaliamiehen tehtävänä on auttaa ja neuvoa sosiaalihuollon asiakkaita palveluita ja etuuksia koskevissa asioissa sekä auttaa heitä tekemään oikaisuvaatimukset. Vammaisen henkilö on oikeutettu saamaan laadullista sosiaalihuoltoa, joka vastaa hänen tarpeitaan: laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeuksista 812/2000. Vammaispalveluita ovat apuvälineet, asunnon muutostyöt, erityishoitoraha, henkilökohtainen avustaja, kehitysvammaisten erityishuolto, kuljetuspalvelut sekä kelalta haettavat erityishoitoraha ja kuntoutusraha.

Sosiaalihuoltolaki koskee sosiaalipalveluita ja toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia joiden tarkoituksena on pitää yllä yksityisen henkilön ja perheiden sosiaalista

turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalihuoltolaissa määrätään kunnan sosiaalihuollon velvollisuudet, joita ovat sosiaalipalveluiden järjestäminen, toimeentulotuen antaminen, sosiaaliavustusten suorittaminen sekä ohjauksen ja neuvonnan. Sosiaalihuoltolaissa on määritelty erikseen sosiaalipalveluiksi sosiaalityö, kasvat- tus- ja perheneuvonta, kotipalvelu, asumispalvelu, laitoshuolto, perhehoito sekä vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta. Sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada tietoonsa viranhaltioiden ja sosiaalilautakunnan hallussa olevia asiakirjoja, mikäli niillä on välitön vaikutus hänen elämän osallisuuteen. (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1987/710.)

Kunnalla on velvollisuus laatia kehitysvammaisten erityishuolto-ohjelmat. Henkilökohtainen palvelusuunnitelma vammaisille henkilöille on tehtävä hänen tarvitsemien palveluiden ja tukitoimien saavuttamiseksi. Laki velvoittaa kunnan ja työvoimatoimiston järjestämään yhteistyössä jokaiselle sopivan palvelukokonaisuuden kuntouttavan työtoiminnan osalta. Kunnan on huomioitava vammaisten henkilöiden etuuskien riittävyys heidän päivittäiseen elämään liittyvissä toiminnoissa ja myönnettävä tarvittaessa toimeentulotukea.

Tavoite:

Tavoitteena on taata sosiaalipalvelut niitä tarvitseville asiakkaille ja toimia niin, että asiakas saa tarvitsemansa ohjauksen ja neuvonnan sosiaalipuolen palveluista. Sosiaalihuolto toteuttaa palvelujaan hyvän kohtelun periaattein.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Edunvalvoja pitää järjestää myös sellaiselle asiakkaalle, jonka terveydentilassa on tullut äkillinen muutos estäen hänen tiedon vastaanottamista ilman edunvalvojaa.
2. Perhehoidon- ja tilapäisperhehoidon järjestämiseen on taattava riittävät resurssit.

5.2 Vammaispalvelut

Vammaiset saavat sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain perusteista palvelua. Perustarpeiden takaaminen kuuluu myös vammaiselle henkilölle. Mikäli peruspalvelut eivät riitä, kunta järjestää resurssien mukaiset palvelu- ja tukipalvelut muilta kunnilta ostopalveluna. (Tervo, 2006).

Yksityiset palveluntuottajat ja kansalaisjärjestöt täydentävät julkisia palveluja ja kunta hankkii osan vammaisten tarvitsemista palveluista myös tältä osin. Kunnan velvollisuus on myös ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintaa rajoittavia esteitä ja haittoja. Näin vammaiset voivat toimia yhteiskunnassa tasavertaisesti. Vammaisen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää, mikä on pääperiaate sosiaali- ja terveyspalveluissa. Eduskunta on vahvistanut 1.1.2007 tullen lain muutoksen, joka korvaa vammaispalveluasetuksen (759/1987) tukipalveluita koskevaa säännökset. Uudistuksen myötä tulkkipalveluiden vähimmäistuntimäärät nousevat 360 tuntiin kuurosokeille ja 180 tuntiin muille tulkkipalveluita tarvitsevilla. Kunta järjestää maksuttoman tulkkipalvelun vaikeasti kuulo- vammaisille, kuurosokeille ja puhevammaisille.

Tavoite:

Vammaisen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää niin, että kunnan tehtävänä on huolehtia palveluiden sopivuudesta myös vammaisille henkilöille. Erillispalveluista säädetään vammaispalvelulaissa 380/1987 ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa 519/1977.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Resurssien riittävyys on tarkistettava tilanteen mukaan, mikäli ratkaisevia muutoksia tulee palveluiden tarpeiden kysynnässä.
2. Puhevammaisten asiakkaiden tulkkipalveluun pitää varata määrärahoja riittävästi.

Vammaisten asioidessa kunnantoimistolla, heille tulisi järjestää kommunikaattorin käyttömahdollisuus ja opasteet laitteen saatavuudesta.

5.3 Palvelusuunnitelma ja palveluohjaus

Palvelusuunnitelman tarkoituksena on antaa asiakkaan tarpeista tarpeellinen tieto, jonka kautta asiakas saa tarvitsemat resurssit elämönhallintaansa. Palvelusuunnitelma laaditaan tarvittaessa ja kun tilanne asiakkaan kohdalla oleellisesti muuttuu. Palvelusuunnitelmien tarkoitus on palvella myös pidemmällä aikavälillä palvelutoiminnoissa. Palvelusuunnitelma on työväline asiakkaan, omaisten ja palveluntuottajien välillä.

Palveluohjausta antavat sosiaalityöntekijät. (Laki 812/2000 7§.)

Tavoite:

Palvelusuunnitelman tarkoituksena on henkilön elämänlaadun parantaminen hänen tarvitsemien palveluiden ja tukitoimien avulla. Kartoitetaan vammaisen asiakkaan palvelusuunnitelmaan hänen toimintakykynsä, tarpeensa ja toiveensa, jolloin hänen jokapäiväinen elämänsä saa mahdollisimman täysipainoisen tuen.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Resurssitarpeet ovat pakollisen tarpeen tyydyttämät.

5.4 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut

Itsenäisestä elämästä suoriutumiseen kuuluu välttämättömät palvelut, jotka ovat vammaispalvelulakiin kuuluvia subjektiivisia oikeuksia. Näitä palveluita ovat palveluasuminen, asunnon muutostyöt, asuntoon kuuluvat apuvälineet, tulkkipalvelut ja kuljetuspalvelut. Asiointiin tarvitsemat kuulovammaisten apuvälineet, ku-

ten induktiosilmukka, viittomakielipalvelu, puhevammaisen asiakkaan tulkkauspalvelu, ovat kunnan resurssien ja tarpeen mukaisia. Vammaisille kuuluu järjestää sopeutumisvalmennus, henkilökohtainen avustaja ja erilliset apuvälineet kulkuvälineisiin sekä päivittäisen elämän sujumuuden edistämiseen kuuluvat koneet ja laitteet, henkilön vammaisuus huomioiden. (Tervo, 2006).

Tavoitteet:

Asiakkaiden subjektiivinen oikeus tulla ymmärretyksi hänen omien asioiden hoitamisessa niin, että asian hoitaminen on avustettu tarvittaessa tulkin tai kommunikaattorin avulla.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Puhevammaisten asiakkaiden tulkkipalveluun pitää varata riittävät määrärahat
2. Kunnantoimistossa asioidessa on tarvittaessa henkilölle osoitettava kommunikaattori käyttöönsä ja siitä pitää löytyä opasteet kunnantoimiston tiloissa.
3. Kunnantoimiston ja terveyskeskuksen induktiosilmukan kunnossapitoon on kiinnitettävä huomiota ja puutteet pitää korjata välittömästi niiden ilmaannuttua.

5.5 Kehitysvamma palvelut

Sodankylän kunnan tehtävänä on taata kehitysvammalain 2§ 21–10 mom. mukaiset tehtävät. Kehitysvammaisille tarjotaan heidän tarvitsemat päivä- ja vapaa-ajan toiminnot sekä tuettu työ toimintakeskuksessa. Kehitysvammaisen asiakkaan ja hänen perheen tuen tarve on ensisijainen toiminta. Kunnalla on velvollisuus laatia kehitysvammaisten erityishuolto-ohjelmat. Asiakkaalle tehdään palvelusuunni-

telma hänen tarpeiden mukaan. Palvelusuunnitelman laatiminen on jokaisen vammaisen oikeus. Palvelukokonaisuuden suunnittelussa ovat mukana asiakkaan omaiset ja kehitysvamma palvelun työntekijät. Erityis palveluilla voidaan tarpeen vaatiessa täydentää asiakkaan palvelukokonaisuutta. Vaikeavammaisten tarvitsema tutkimus, kuntoutus ja laitospalvelut kunta ostaa Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymältä Rovaniemeltä. (Hietanen, 2006).

Tavoitteet:

Asiakaslähtöisellä palveluohjauksella ja yksilöllisillä palvelusuunnitelmalla taataan palvelukokonaisuuden joustava käyttö kehitysvammaisen elämän laadussa.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Toimintakeskuksen iltatoimintaan toivotaan lisää ohjaajia, esimerkiksi kolmannen sektorin vapaaehtois palveluna tai viriketoiminnan merkeissä kansalaisopiston tai seurakunnan kautta.

5.6 Asumis palvelut

Ensisijainen vammaisen henkilön subjektiivinen oikeus on asua yksityisasunnossa, jossa hänen asumistaan tuetaan riittäväillä ja kunnan resurssien mukaisilla palveluilla. Kotipaikkakunnan asumista tuetaan muun muassa asumisvalmennuksella. Erityisryhmille voidaan hoidon tarpeen vuoksi järjestää asuminen kunnan ulkopuolella ostopalveluna. Näitä palveluita hankitaan Kolpeneen Erityishuoltopöytätyöstä.

Sodankylässä on vammaisille henkilöille tarjolla heidän vammaisuudesta riippuen asumis palveluita: Asumisyksikkö Mesikämmen, jossa (10) asuntoa on suunnattu kehitysvammaisille aikuisille, joiden tarvitsema hoiva on ympärivuorokautista sekä (5) asuntoa ja (15) tukiasuntoa on tarkoitettu asiakkaille joiden palvelun tarve on osittain itsenäiseen elämään ohjautuvaa, Talvikämmenen asuntoyksikössä. (Kehitysvammahuolto tiedote, 2006.)

Kotona asuville vammaisille tarjotaan lomaviikkohoitoja perheen tarpeiden mukaan.

Sodankylän vanhustenkodin yhteydessä on vanhuksille tarkoitettut asumispalveluyksiköt Hannuksenrannan palvelutalossa. Vasantiellä vanhusten palvelutalo on tarkoitettu runsaasti hoitoa tarvitseville ikäihmisille. Kylälaakson vanhusten palvelutalossa asuvat henkilöt käyttävät kunnan palvelutarjontaa apunaan selviytyäkseen päivittäisestä toiminnastaan.

Mielenterveydellisistä syistä tuettua asumista järjestetään Ansajotoksen asumisyksikössä. Mielenterveys- ja päihderiippuvuudesta kärsivien asuntotarpeeseen vastaa Koti-Hampputorfällä asuntoyksiköt. (Tervo, 2006).

Tavoitteet:

Vammaisella on subjektiivinen oikeus yksityisasumiseen. Asumisessa pitää ottaa huomioon asukkaiden elinkaaren kautta tulevat muutokset. Elinolosuhteissa tapahtuvat muutokset, kuten ikääntymisen, vamman tai sairauden tuomat muutokset ovat ohjaamassa asuntojen toimivuuden tarvetta. Vanhan asuntokannan perustavoite on saada asunnot uudisrakentamisperiaatteiden tasolle.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vammaisneuvostolle annetaan mahdollisuus lausua invamitoitettujen asuntojen tarpeesta ja peruskorjauksesta Sodankylän kunnan alueella.

5.7 Kuljetuspalvelut

Sodankylän kunnan alueella liikennöivät paikallisliikenteen linja-autot, joiden palveluita vammaiset käyttävät omien toimintaedellytysten mukaan. Sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelun, joka on kunnalle vapaaehtoinen palvelun tuottamisen muoto, vastataan Vaaran palveluauton palveluilla. Vammaispalvelulain perusteel-

la vaikeavammaiset asiakkaat, joiden liikkumisessa on erityisiä vaikeuksia, voivat käyttää kuljetuspalveluita taksiliikennöitsijöiden palvelutarjonnan avulla. Matkoista peritään omavastuuosuus, joka on linja-autotaksan mukainen maksu. Vaikeavammaisille tarkoitettuja kuljetuspalveluita myönnetään asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja virkistykseen asuinkunnassa tai lähikunnissa. (Tervo 2006).

Tavoitteet:

Vammaisella on oikeus omaehtoiseen ja itsenäiseen liikkumiseen, jonka hän voi halutessaan toteuttaa joko julkisia liikenneyhteyksiä tai yksityistä taksiliikennettä hyväksi käyttäen niin, että hänelle ei koidu siitä kohtuutonta rasitetta rahallisesti, fyysisesti tai henkisesti.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Mielenterveysasiakkaiden kuljetuspalveluiden järjestämiseen pitää kiinnittää huomiota asiakkaiden asioidessa palveluiden parissa. Pitkät välimatkat myös lisäävät mielenterveysasiakkaan matkustustarvetta. Mielenterveydellisten syiden lisäksi asiakkailla voi olla myös vammaisuutta. Tällaisen kaksoisdiagnoosin saaneet asiakkaat tarvitsevat kuljetuspalvelun ohjaajineen.

6 TERVEYS- JA KUNTOUTUSPALVELUT

Terveydenhuollon palvelut pitää taata vammaiselle henkilölle, paitsi vammaisuuden, myös yleisen terveydenhoidon tarpeen vuoksi. Terveydenhoitopalvelut pitää taata jokaisen kuntalaisen saataville asuinpaikasta ja vammaisuudesta huolimatta. Terveyspalvelut järjestetään kunnan kansanterveystyönä, jota säättää kansanterveyslaki 66/1972. Vaativampi terveydenhuolto järjestetään osana erikoissairaanhoidon: erikoissairaanhoidolaki 1062/1989.

Kuntoutuksella tuetaan elämänhallintaa. Sen tehtävänä on pitää yllä kuntoa ja toimintakykyä sekä kohentaa asiakkaan omatoimisuutta. Kela järjestää vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen. Kuntoutus tapahtuu sairaanhoitopiiriin, erikoissairaanhoidon, terveyskeskuksen, sosiaalihuollon, työvoima- tai opetusviranomaisen, kansaneläkelaitoksen ja yksityisen palveluntuottajan toimesta. Kuntoutuksen monimuotoisuuden ylläpitäminen kunnan toiminnassa on sijoitus tulevaisuuteen. Vammaisen on itsensä saatava päättää, sopiiko laitoshoitoinen kuntoutus hänelle, vai toteutetaanko kuntoutus muiden toimintojen kautta. Kuntoutuksen palveluista ja tukimuodoista säädetään kansanterveyslainsäädännössä ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetussa asetuksessa 1015/1991. Itsenäisen selviytymisen edellytyksenä on saada tarpeellinen kuntoutus ja apuvälinepalvelut. (Kaisanlahti, A & Aikio, A & Välimäki, P & Aho A & Kokkonen, I, 17.1.2006).

Tavoite:

Vammaiset asiakkaat tarvitsevat perusterveydenhoitoa ja erikoissairaanhoidon, muun muassa heidän pitkäaikaissairauksien vuoksi. Terveyskeskuksen sosiaalialan työn tavoitteena on edesauttaa vammaisen asiakkaan osallisuutta omaan elämänhallintaan, mikä tapahtuu mielenterveystoimiston kautta. Sosiaalityöntekijän toimialueeseen kuuluu terveyskeskusasiakkaat, mutta pääpaino on asiakkaiden avuntarpeeseen vastaaminen kotihoidossa ja osastohoidossa mielenterveystoimiston kautta. (Ylitalo, H, 30.11.2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Asiakasyhteistyöryhmän toiminnan informaatioon on toivottu sujuvuutta. Tapaamiskertojen on toivottu tapahtuvan viipymättä asiakkaan tilanteen muuttuessa. Resurssien riittävyyteen pitää kiinnittää huomiota.

6.1 Kotihoito

Kotihoitoa annetaan alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn perusteella päivittäisten toimintojen suorittamiseen henkilöille, joiden katsotaan täyttävän edellä mainitut kriteerit. Palveluihin vastataan kunnan resurssien ja määrärahojen puitteissa. Kotihoito käsittää kotipalvelun ja kotisairaanhoidon. (Ylitalo, H 2006).

Tavoite:

Kotihoidon päätavoite on ikäihmisissä sekä heidän päivittäisen henkilökohtaisen huolenpidon ylläpitämisessä ja tukemisessa. Vammaisten- sekä mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kotona asumisen selviytymistä tuetaan moniammatillisin keinoin, kuten sosiaalialan työpanoksen kautta sekä perus- ja sairaanhoidon kautta. Toimintaedellytysten vahvistaminen ja tukipalveluiden kehittäminen on jatkuvaluonteista yhteistyötä kotihoitoyksikössä. (Kunta.net 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Sosiaalisen osallisuuden lisääminen vammaisten ja vammautuneiden vanhusien osalle on tärkeää, mikä ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja antaa mielekkyyttä elämänhallintaan. Sosiaalista osallisuutta voidaan lisätä kiinnittämällä huomiota ikääntyneiden vammaisten elämän mielekkyyteen, kuten järjestämällä esimerkiksi päiväpalveluita ja muuta virikkeellistä toimintaa riittävästi kaikille halukkaille.

6.2 Omaishoito

Omaishoito on kohdennettu vanhusten, vammaisten ja sairaiden henkilöiden hoitoon sekä huolenpitoon kodissa omaisen tai läheisen henkilön toimesta. Omaishoidon tuki on osa sosiaalipalveluja, jonka järjestämisestä vastaa kunta määrärahojen puitteissa. Omaishoidon tuki on osa sosiaali- ja terveystalouden kokonaisuutta, mistä kunta tekee päätöksen talousarviossa olevien määrärahojen puitteissa. Omaishoidontuen määräämisessä kunta noudattaa lain 937/2005 säädetyt tuen myöntämisedellytyksiä. Omaishoitajat ovat suuri voimavara kasvavan vanhusväestön vuoksi kunnassamme. Heidän työtään pitää tukea kaikin mahdollisin toimenpitein. (Kunta.net 2006).

Omaishoitolain mukaan hoitaja, joka on ympärivuorokauden yhtäjaksoisesti sitottu hoitamaan omaistaan, on oikeutettu kahteen (2) vapaapäivään kalenterikuukaudessa. Omaishoitajien lomapäivien osuus uudistetun lain myötä lisääntyy kolmeen (3) päivään kuukaudessa vuonna 2007. (Kunta.net 2006).

Tavoitteet:

Vammaisella on oikeus ensisijaiseen asuinpaikkaan kotona, jota pitää tukea omaishoidollisin menetelmin.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Omaishoidon säilyttämiseksi on taattava riittävästi määrärahoja oikein kohdennettuna.
2. Omaishoitajien lomien järjestämiseen tarvitaan lisää resursseja. Kunta voi harkintansa mukaan järjestää sitovaa hoitotyötä tekeville omaishoitajille enemmän kuin kolme lomapäivää kuukaudessa ja virkistysvapaita, jotka ovat alle vuorokauden pituisia. Näihin toivotaan kunnassamme lisää resursseja.

6.3 Fysioterapia

Kuntoutuksella tuetaan elämänhallintaa. Tehtävänä on pitää yllä kuntoa ja toimintakykyä sekä kohentaa asiakkaan omatoimisuutta. Kela järjestää vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen. Kuntoutus tapahtuu erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, sosiaalihuollon, työvoima- tai opetusviranomaisen, kansaneläkelaitoksen, vakuutusyhtiöiden ja yksityisen palveluntuottajan toimesta. Kuntoutuksen monimuotoisuuden ylläpitäminen kunnan toiminnassa on sijoitus tulevaisuuteen.

Vammaisen ollessa terveyskeskuksessa, apuvälineet kuuluvat olla laitoksen puolesta, lukuun ottamatta henkilökohtaisia apuvälineitä. Apuvälineitä ovat mm. sängyt, nosturit, pyörätuolit, suihkutuolit, kepit, invarpyörät, proteesit ja erikoisjalkeinnet. Osan apuvälineistä vammaisen saa kotiin tarpeisiin perustuen, terveydenhuollon lääkinnällisenä kuntoutuksena. Sosiaalivirastot myöntävät vammaiselle apuvälineitä vammaispalvelulain nojalla. Vammaisuuden mukaan myönnetään kodinkoneet, puhelimet, asuntojen lisävarusteet, kulkuneuvot sekä vammaisliikunnassa ja kulttuuriharrastuksessa tarvittavat apuvälineet, kuten näkö-, kuulo- ja liikuntavammaisuuteen tarvittavat välineet. Sosiaalivirastoilla on harkintaan perustuva mahdollisuus korvata välineet kokonaan tai osittain. Lääkinnällisenä kuntoutuksena myönnetään henkilökohtaiseen liikkumiseen ja päivittäisten toimintojen apuvälineet. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet myönnetään tarpeeseen perustuen ja erikoissairaanhoidon kanssa sovitun porrastuksen mukaisesti. (Kaisanlahti A & Aikio A & Välimäki P & Aho A & Kokkonen, I, 17.1.2006).

Sodankylän terveyskeskuksen fysioterapiaosaston toiminnassa työskentelee vastaava fysioterapeutti, kaksi fysioterapeuttia sekä sijaisina kuntohoitaja ja fysioterapeutti. Terveyskeskuksen fysioterapian työntekijät järjestävät ohjauksen ja kuntoutustoiminnan sekä erityisohjauksen niitä tarvitseville asiakkaille. Fysioterapiayksikön tehtäviä ovat kuntoutusta tukevat toimenpiteet, ryhmämuotoinen avokuntoutus, kotona tapahtuva yksilökuntoutus, vuodeosastolla tapahtuva kuntoutus ja kotoa kulkevien kuntoutus. Fysioterapian henkilökunta ohjaa muita ammattiryhmiä kuntouttavan toimintatavan omaksumiseen. Fysioterapiayksikkö järjestää veteraanien kuntoutusta valtiokonttorin myöntämän määrärahan puitteissa, vastaa lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluista sekä avo- ja laitostuntoutukselta varattujen määrärahojen mukaisesti joko omana tai ostopalveluna.

Sosiaali- ja terveysministeri on kuntatiedotteessa 9.12.2005 edellyttänyt että yli 65-vuotiaat vaikeavammaiset saavat laaditun kuntoutussuunnitelman, mikä toteutetaan suunnitelman mukaisesti. Lasten kuntoutuksen osalta toimitaan moniammatillisin toimintaperiaattein. Tämän työskentelytavan omaksuminen on haasteellista myös ikääntyvän väestön huomioinnissa. Ikääntyneen henkilön kotiuttamislanteessa moniammatillisuus on työtapana erityisen tärkeää. Hoitoketjun sujuvalle toteutumislle moniammatillisuus on välttämättömyys. Fysioterapiayksikkö myy ennaltaehkäiseviä työterveydenhuollon palveluja työnantajille. (Kaisanlahti, A & Aikio, A & Välimäki, P & Aho, A & Kokkonen, I, 2006).

Tavoite:

Toiminta-ajatuksena on tukea kuntalaisten selviytymistä edistämällä ja ylläpitämällä heidän terveyttään tarjoamalla laadukkaita ja palveluhenkisiä palveluja. Kuntoutuksella pyritään fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakyvyn parantamiseen ja säilyttämiseen.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Palveluiden kysyntä lisääntyy ikärakenteen muutoksen myötä, mikä luo paineita palveluiden riittävään tarjontaan ja tukemiseen kuntalaisten kotihoitoisena pysymiseen. Lähitulevaisuudessa pitää huomioida resurssit esim. palkkaamalla kuntoutuksen ohjaaja joustavan palvelutoiminnan toteutumiseksi.
2. Määräraharauksissa tulee huomioida ikääntyvän väestön vammaisuudesta johtuvien apuvälineiden ja laitospalveluiden tarpeiden lisääntyminen.
3. Apuvälineiden tilauksen, sovituksen, lainauksen, käytön, ohjauksen ja huollon huolehtii fysioterapian henkilökunta. Ikärakenne muuttuu yhä

enemmän apuvälineitä tarvitseväksi, minkä vuoksi tarvitaan lisää resursseja hoitamaan apuvälineiden myötä tapahtuvaa kuntoutusta.

6.4 Terveysneuvonta ja työterveyshuolto

Sodankylän kunnan alueella toimivat terveydenhoitajat järjestävät kuntamme terveys- ja työterveysneuvonnan. Terveydenhoitajien työkenttään kuuluvat perheen suunnittelijat, raskaana olevat ja lapsivuoteiset äidit, lapset, nuoret, työkäiset ja ikääntyvät, edistäen heidän terveyttään. Asiakaskunta koostuu terveistä, sairaista, vammaisista ja erityispalveluiden tarpeessa olevista asiakkaista sekä heidän perheistä. Terveydenhoitajat ottavat huomioon ihmisen ja hänen elinympäristönsä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ja hyvinvoinnin. Terveydenhoitajia työskentelee kunta-alueella lasten, nuorten, aikuisten, vammaisten, työkäisten ja ikääntyvien sekä vanhusten parissa. Toiminta perustuu eettisiin arvoihin korostaen ihmisen henkilökohtaisuutta, erilaisuutta ja puolueettomuutta. Toiminnoilla taataan asiakkaan itsemääräämisoikeus, vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus, tasa-arvoisuus ja lähimmäisen vastuu. (Annala, T & Berg, L & Hietala, A & Karjula, P & Maijala, S & Mutenia, H & Rautiainen, S & Rissanen, P & Sipola, E & Tuovinen, M, 2006).

Tavoite:

Terveydenhoitajan työn tavoitteena on yksilön, perheen ja yhteisön terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä ylläpitäminen. Keskeistä työssä on terveysriskien vähentäminen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden lisääminen ja asiakkaiden tukeminen muuttuvissa elämäntilanteissa. Terveydenhoitaja työskentelee ihmisen toimintakyvyn, elämänhallinnan ja selviytymisen tukemiseksi. Hän vastaa ammattitaitonsa antamin oikeuksin ja velvollisuuksin asiakkaiden, asiakasryhmien ja yhteiskunnan tarpeisiin tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. Toimintaa ohjaavat tavoitteet ovat lähtöisin yhteiskuntapolitiikasta, yhteisön kulttuurista sekä yksilön ja perheen elämäntilanteesta. Terveydenhoitaja on välittömässä vuorovaikutuksessa eri väestöryhmien ja yksilöiden sekä sidosryhmien kanssa. Terveydenhoitaja tunnistaa vastuuväestönsä ongelmat ja suuntaa sekä eh-

käisevän, että hoitavan toimintansa eniten tukea tarvitsevaan väestönosaan yhteistyössä sosiaalihuollon kanssa. Hänellä on vastuu tiedottaa havaitsemistaan yleisistä terveysriskeistä ja yhteiskunnallisista terveyteen sekä hyvinvointiin vaikuttavista asioista päätöksentekijöille. Terveystenhoitajat työskentelevät moniammatillisissa tiimeissä edesauttaen väestön hyvinvoinnin kehitystä. (Annala & Berg & Hietala & Karjula & Maijala & Mutenia & Rautiainen & Rissanen & Sipola & Tuovinen, 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

Neuvolan tilat ovat toimivat ja riittävät ja ne vastaavat vammaisten asiakkaiden tarpeisiin.

Asiointi kouluterveydenhoitajien työskentelytiloihin on koettu jonkin verran pulmalliseksi. Tiloihin kulkeminen on koettu hankalaksi liikuntaesteisille asiakkaille Kitisenrannan koululla ja Ammatti-instituutin tiloissa. Esitetään kartoitettavaksi ne toimenpiteet, joilla voitaisiin parantaa asiointimahdollisuutta edellä mainittuihin tiloihin.

6.5 Mielenterveys- ja päihdetyö

Mielenterveystyö:

Mielenterveysasiakkaiden terveydenhoitopalveluita tulee järjestää tarpeen mukaan asuinpaikasta riippumatta kunnan alueella. Vammaisilla on oikeus myös mielenterveydellisiin hoitoihin. Pitkäaikaispsykiatrisille potilaille on Sodankylän kunnan ylläpitämä mielenterveysasiakkaiden ryhmäkoti Ansajotoksella, jossa on 13 paikkaa. (Laukkanen A, 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Psykkisesti sairaat henkilöt tulisi olla yhdenvertaisia vammaisten kanssa palveluiden suhteen. Vammaisen sairastuttuaan mielenterveydellisesti (kaksoisdiagnoosi), pitää hänen saada edelleen vammaiselle tarkoitettut palvelut.

Asiakkaiden liikuntakyvyn rajoitteet, sairaus ja lääkitys hankaloittavat liikkumista ja ongelmaksi muodostuvat etäisyydet palvelupisteisiin. Mielenterveysasiakkaan mukaan on irrottauduttava ryhmäkodilta ohjaaja. Aina ei kuitenkaan ole mahdollisuutta irrottautua toimipaikasta asiakkaan asiointitarpeen vuoksi. Oikeus asioida palveluiden piirissä vammaislain tarkoittamalla tavalla, pitää huomioida järjestämällä liikkumiseen tarvittavat resurssit.

Päihdetyö:

Kuntaan on tehty päihdestrategiaohjelman vuosille 2005–2009, joka on päivitetty 20.2.2006. Ohjelma sisältää erityisryhmien päihdeohjelmien laatimisohjelman, jota tullaan päivittämään keväällä 2007. Sitä ei ole vielä tehty vaan ohjelman osa käynnistetään kevään aikana. Ohjelma on suunnattu yksineläjille, kehitysvammaisille ja vanhuksille, joiden elämää vaikeuttaa päihdeongelmat. Alkoholin suurkuluttajat ovat lisääntyneet viimeisten parin vuoden sisällä, mikä on johtanut palveluiden kuormittumiseen. Koulutusta on suunniteltu erityisryhmien parissa työskenteleville sosiaali- ja terveystyöntekijöille. Ohjelma sisältää lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttöön liittyvät ennalta ehkäisevät toimenpiteet. Toiminnallisia keinoja ovat puheeksi oton ja puuttumisen malli sekä henkilökohtainen verkostokartan selvittäminen. Kouluttajina ovat paikalliset kouluttajat.

Yksityisellä sektorilla on toiminut vuodesta 1992 lähtien Koti Hampputörmällä-niminen tuettu asumispalvelu, josta Sodankylän kunta ostaa asumis- ja hoivapalveluita kehitysvammaisille, mielenterveysasiakkaille ja päihdeasiakkaille marginaaliryhmään joutuneille henkilöille. Toiminnassa huomioidaan kodinomaiset lähtökohdat. Asuntorakennuksissa asuu 11 henkilöä. Kunta ostaa yritykseltä ostopalveluna palveluita ja sijoittaa päihdeasiakkaita asumispalveluyksikköön. Koti

Hampputörmällä työskentelee yksikön sosiaalialan yrittäjä, kaksi sairaanhoitajaa, perushoitaja, kokki ja laitoshuoltaja. PäihdemielenTerveyshoidon valvojana toimii sosiaalitoimen osalta kaksi sosiaalityöntekijää, kunnan vastaava ylilääkäri ja lisäksi ostopalveluna ostetaan psykiatrin palvelut yksityiseltä taholta. (Sauso, 2006).

Tavoite:

Tavoitteena on asiakkaiden osallisuuden edistämisen tukeminen elämänhallinnassa ja terveydellisessä kuntoutuksessa. Yksilön voimaantumisen huomioon otetaan asiakkaan omat voimavarat ja lähtökohdat, minkä jälkeen voidaan suunnitella asiakkaan yhteisöllisyyden lisäämistä. Tavoitteena on ympäristön suvaitsevaisuuden saavuttaminen ja tätä kautta myös asiakkaiden yhteiskunnallisen osallisuuden lisääminen.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Toivotaan yhteistyötä viriketoiminnan osallisuuden edistämiseksi, kuten retket ja vapaa-aika toiminnot muiden kunnan yhteistyötahojen ja kolmannen sektorin toiminnan sekä seurakunnan kanssa.
2. Kartoitetaan liikunnallisen ja ravitsemuksellisen ryhmän järjestämistä asiakkaiden elämänhallinnan tukemiseksi. Yhteistyötoimintaa toivotaan vapaa-aikapuolen tahojen, esimerkiksi kansalaisopiston toiminnan kautta.

7 PÄIVÄHOITO, KOULUTUS JA OPISKELU

Vammaisen ihmisen koulutukseen pitää kiinnittää huomiota oppilaitosten esteettömyyden osalta niin, ettei ympäristöstä koidu esteitä vammaisen opiskeluun. Vammaisen henkilön osallisuutta edistetään kannustamalla itsenäisen elämän alkuun opiskelemalla kykyjensä ja halujensa mukaan. Vammaisuus ei saa olla este nuoren opiskelussa, jos vammaisella on muuten mahdollisuus selviytyä opinnoissaan. Esteettömällä ympäristöllä on suuri merkitys opiskelupaikan valinnassa. Etäopiskelu ei saa olla ainoa mahdollisuus opintojen suorittamiseen, vaan oppilaitoksen esteetön ympäristö pitää luoda vammaiselle turvalliseksi. Paras mahdollinen opiskelutilaisuus saavutetaan, kun opiskelijalle taataan omaan kouluun tarvittavat resurssit, kuten ympäristö, apuvälineet ja koulunkäyntiavustajan apu. Koulutus sinällään on arvokas ja opettava vaihe ihmisen elämässä, vaikka se ei takaisikaan vakituista työpaikkaa. Opiskelu on nuorelle ihmiselle tärkeä sosiaalisten kontaktien luomisen väylä tiedon saannin lisäksi. Opintojen suunnitteluun osallistuvat ammatti-ihmiset ovat avainasemassa kannustaessaan lapsia ja nuoria sekä aikuistuneita vammaisuudesta huolimatta hakeutumaan opintojen pariin heidän kiinnostuksen mukaisesti. (Hannula, S & Hirvasniemi, M & Kilpeläinen, S & Kuusela, M & Laajala, R & Pääkkö, A & Sammela, E 2006).

7.1 Esi- ja perusopetus

Päiväkodeissa huomioidaan erityiskasvatus, opetus ja kuntoutussuunnitelmat lasten tarpeiden mukaisesti. Työskentelyssä tehdään yhteistyötä kuntoutuksen ja opetuksen osalta niitä hoitavien tahojen kanssa. Esiopetuksen lainsäädäntö määrittelee erityistä tukea tarvitsevat lapset sairauden-, vamman-, tai toimintavajavuuden vuoksi. Erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat yksilöllistä esiopetussuunnitelman mukaista opetusta. Perusopetuksen oppimäärä voidaan suorittaa 11-vuoden aikana, mikäli oppivelvollisella on vaikea vamma tai kehitysvamma. Erityisopetuksen piiriin voidaan siirtää oppilas, jonka kohdalla opetuksen eriyttäminen, tukiopeus ja osa-aikainen erityisopetus eivät ole riittäviä toimenpiteitä. Oppivelvolliselle, jolla on erityisopetuspäätös, laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), joka toimii kouluasteiden vaihdostilanteissa tiedonsiirtäjänä. Jeesiörannan ja Kitisenrannan koulun yhteydessä toimi-

vat laaja-alaista opetusta antavat erityisluokat. Laaja-alaiseen opetukseen kuuluu puhe-, lukemis-, ja kirjoittamishäiriöisten oppilaiden opetus. (Laajala R 2006.)

Tavoite:

Tarjotaan kuntalaisten perheille ja heidän lapsilleen laadukasta esi- ja perusopetusta.

Toimenpide-ehdotukset:

Resurssit katsotaan riittäviksi nykyiset tarpeet huomioonottaen.

7.2 Päivähoito ja iltapäivätoiminta

Päivähoito toteutuu Sodankylän kunnan alueella Kylälaakson ja Pulaharjun päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä leikkitoiminnoissa iltapäiväkerhoissa kirkonkylässä ja sivukylissä. Päivähoidossa olevien lasten kehitystasoa seurataan varhaisten oppimisen esteiden ja kehitysviivästymien osalta Lene-arvion avulla. Se tehdään 4-vuotiaalle lapselle yhteistyössä lastenneuvolan kanssa. Päivähoidossa toteutetaan erityisvarhaiskasvatuksen toimintamuotoja, joilla tuetaan lapsen kehitystä hänen yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Erityisvarhaiskasvatuksen tavoitteina on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Erityisvarhaiskasvatuksen suunnittelu ja toteutus tapahtuvat yhteistyössä päiväkodin henkilökunnan, vanhempien, lastenneuvolan ja eri yhteistyötahojen kanssa.

Perhepäivähoidossa erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten tarpeet huomioidaan ryhmän koossa. Nuorimmat erityistä hoitoa tarvitsevat lapset sijoitetaan pääasiassa perhepäivähoitoon. Leikkikouluissa huomioidaan myös lapsien erityishoitotarve varhaiskasvatussuunnitelmissa ja erityistarpeiden arvioinnissa. Kylälaakson ja Paulaharjun päiväkodeilla on erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevia lapsia. Heidän tarpeet on huomioitu ryhmäkoon mukaan ja lapsille on järjestetty

henkilökohtainen tai ryhmäavustaja. Paulaharjun päiväkodilla on integroituna erityisryhmä, mikä saa erityisopetusta pienryhmätoimintana. (Laajala R, 2006).

Tavoite:

Sodankylän kunta tarjoaa lapsiperheiden ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin vastaavaa päivähoitoa järjestämällä tavoitteellista ja turvallista perushoitoa, kasvatuksista ja opetusta moniammatillisin keinoin.

Toimenpide-ehdotukset:

Palvelut katsotaan riittäviksi ja kattaviksi ja niiden katsotaan vastaavan nykyisiin tarpeisiin.

7.3 Perusopetus

Perusopetuslainsäädännön mukaan erityisopetus järjestetään ensisijaisesti muun opetuksen yhteydessä tukitoimet huomioiden. Lievien oppimis- tai sopeutumisvaikeuksien kohdalla on lapsella oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohella. Osa-aikainen erityisopetus toteutetaan yksilö-, pienryhmä-, tai samanaikaisopetuksena muun opetuksen ohella. Erityisopetus on ennaltaehkäisevää, korjaavaa ja tukevaa opetusta. Oppilaan tuen arvioinnissa huomioidaan oppilaan tarpeet oppimisen, ohjauksen, erityisopetuksen, oppilashuollon, hoidon tai kasvatuksen osalta.

Tukiopetusta annetaan kunnan jokaisessa koulussa erityistä tukea tarvitseville tai tilapäisestä syystä opinnoissa jälkeen jääneille oppilaille. Erityisopettaja antaa samanaikaista opetusta oppilaalle luokassa, jossa on yhtä aikaa meneillään tavallinen oppitunti toisen opettajan johdolla. Koulun yhteyteen voidaan perustaa erillisiä erityisluokkia pienluokka-opetusta varten. Osa-aikaista opetusta annetaan koulupäivän aikana pienryhmä-, yksilö-, ja samanaikaisopetuksena. Oppilashuol-

toryhmät toimivat kouluittain siten, että tukea tarvittaessa oppilaat tai vanhemmat voivat ottaa yhteyden oppilashuoltoryhmään. Oppilashuoltoryhmän kokoonpanoon kuuluu rehtori, psykologi, opettaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja ja tarvittaessa huoltaja. Koulunkäyntiavustajat toimivat kouluittain koulu-, luokka- ja henkilökohtaisina avustajina yhdelle tai useammalle oppilaalle.

Harjaantumisloukan opetusta annetaan kehitysvammaisille henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaisesti. Oppivelvollisuus on 11 vuotta ja alkaa kuuden vuoden iässä. Oppilaille laaditaan HOJKS mukainen opetussuunnitelma. Mukautettua opetusta annetaan yksilöllistettynä erityisopetuksena niille 0-9 luokkien oppilaille, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Jeesiörannan ja Kitisenrannan koululla on mahdollisuus saada mukautettua opetusta. Sassalin koululla toimii erityisluokka, jonka sisällä voi saada mukautettua opetusta ja oppilailla on mahdollisuus integroitua Syväjärvellä tapahtuviin opetuksiin.

Kunnassa on erityisopetus sopeutumattomille oppilaille (ESY-opetus), joka toimii yleisopetuksen ohella. Sodankylässä toimivat kiertävät erityisopettajat. Toimintalueena ovat kunnan koulut, päiväkodit, esikoulut ja erityisluokat. Koulumatkojen sujuvuuteen erityistarpeisten oppivelvollisten osalle, mikäli heidän vammansa sitä vaatii, on järjestetty heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kuljetukset. (Ylitalo, A 2006).

Tavoite:

Laadukkaan ja riittävän perus-, esi- ja erityisopetuksen järjestäminen Sodankylän kunnan alueella moniammatillisin keinoin.

Toimenpide-ehdotukset:

Toimenpiteiden katsotaan olevan riittävät ja vastaavan tarpeisiin.

7.4 Ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus ja opiskelu aloilla, joihin muutoin vammaisella henkilöllä on mahdollisuus, pitää taata hänelle huolimatta vamman laadusta tai asuinpaikasta.

Valmentava ja kuntouttava opetus erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille on ammatti-instituutin tarjoama opiskelumahdollisuus. Koulutus on yleissivistävien oppiaineiden opettamista. Opetuksesta vastaa ammatillinen erityisopettaja, joka toimii koordinoijana ammatillisen koulutuksen ja työelämään tutustumisen välillä. Oppilaat asuvat valvotussa asuntolassa, jossa työskentelee kaksi ohjaajaa ja yövalvoja. Asuntolan toimintaan kuuluu oppilaiden harjoittaminen kotitöihin, joita ovat aamupalan ja iltapalan valmistaminen, siivous, pyykkihuolto ja ruuanlaitto. Iltaisin on ohjattua toimintaa, kuten sählyä, kuntoilua kuntosalilla ja saunomista. Iltaisin on mahdollisuus omatoimiseen illanviettoon kirjastossa, elokuvissa tai kylällä asiointiin.

Projektitoiminnalla on edesautettu vammaisen henkilön opiskelua ja opiskelumahdollisuuden osallisuutta tukikohtahankkeen puitteissa. Seitäsäätiön työpaja tarjoaa yhteistyönä muiden kunnan tahojen kanssa työhön perehdyttämisjaksoja valmentavan luokan ja tukikohtahankkeen oppilaille. (Ylitalo, A 2006).

Tavoitteet:

Valmentaa opiskelijoita mahdollisimman monipuolisesti tiedostamaan omia kykyjä, tietoja ja taitoja sekä mahdollisuuksia oman elämän hallintaan.

Toiminta-ehdotukset:

1. Asuntolan iltavalvontaan esitetään lisäresurssien hankkimista. Yhden iltavalvojan ollessa työvuorossa, harrastusryhmiin ei pääse sinne haluavat opiskelijat. Asuntolaan jää osa opiskelijoita, jolloin resurssit on keskitettävä asuntolan iltavalvontaan.
2. Esitetään iltatoiminnan ohjaamiseen resursseja. Illanviettoon ohjatusta toiminnasta esitetään selvityspyyntö kansalaisopistolle, seurakunnalle ja

muille järjestötahoille, kuitenkin niin, että vetäjän pätevyys pitää sisällään erityisryhmien ohjaamiseen tarvittavat tiedot ja taidot. Iltaryhmät voisivat olla liikuntaan, askarteluun, musiikkiin ja keittiötoimintoihin liittyviä opintopiirejä.

3. Kulttuuri ja vapaa-aikatoimijoille esitetään selvityspyyntö vammaisten ja valmentavan koulutuksen oppilaiden osalta heidän mahdollisuudestaan osallistua illalla tapahtuviin harrastus- ja virkistystoimintoihin, esim. hankkimalla resursseja tähän toimintaan. Yhteistahoja voisi olla kolmannelta sektorilta.

8 TYÖ- JA TOIMEENTULO

Vammaisten työllisyysaste on muuhun väestöön verrattuna selvästi pienempi ja työllistymisen kynnyks on korkea. Tukityöllistämisen muodoilla, työkuntoutuksella ja lainsäädännön muuttamisella on pyritty vaikuttamaan työllistymisen parantamiseen vammaisten osalta maassamme. Vammaisten työntekijöiden ja opiskelijoiden tasa-arvon edistämiseksi on yhdenvertaisuuslaissa säädetty viranomaisten velvollisuudeksi kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta. Työhallinnon vastuulla on vammaisten ihmisten tukitoimet. Sosiaalihoitolaki velvoittaa kuntaa järjestämään työllistämistä tukevaa toimintaa sekä työtoimintaa niiltä osin, mihin työhallinnolla ei ole mahdollisuutta toteuttaa. Vammaisten ja vajaakuntoisten keskeisempänä työllistämishankkeena on parantaa heidän työllistymisen mahdollisuutta. Lähivuosien haasteeksi nousee työvoiman riittävyys ja saatavuus eri aloille. On tärkeää tunnustaa vammaisten henkilöiden muodostama työvoimareservi. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:23, 12–13, 19.)

8.1 Toimintakeskus työ- ja päiväpalvelut

Sodankylän kunnassa toimii kehitysvammahuollon toimintakeskus, jonka toimintaan kuuluu päivätoimintojen ja työtoimintojen järjestäminen kunnan kehitysvammaisille asiakkaille vammaisuuden edellytysten mukaisesti. Työtoimintoja ovat puutyöt, kudonta- ja askartelutyöt, keittiö- ja siivoustyöt sekä tekstiilihuolto-työt. Vaikeavammaisen omatoimisuutta edistetään järjestämällä virikkeellistä päivätoimintaa liikunnan ja viriketoiminnan puitteissa. Avotyö on tuettua työtoimintaa tavallisissa työpaikoissa, kuten kuntasektorilla. Avotyöntekijät saavat jatkuvaa tukea ja opastusta toimintakeskuksen henkilökunnalta ja tukihenkilöiltä työpaikassaan. (Hietanen S, 2006).

Tavoite:

Tavoitteena on asiakkaan mielekkään osallisuuden edistäminen, ja elämänlaadun tukeminen toimintakeskuksen työtoiminnoilla ja avotyöpaikoissa sekä uusien avotyöpaikkojen kartoittaminen.

8.2 Työvoimahallinto

Uudistunut palkkatuki 1.1.2006 tuo Seita-säätiön työpajalle lisääntyvästi asiakkaita mm. lievän vammaisuuden osalta. Vammaisella ja vajaakuntoisella henkilöllä on yhtäläinen oikeus työhön kuin muillakin kansalaisilla. Työvoimahallinnon mukaiset vajaakuntoisille suunnatut työvoimapalvelut ovat mahdollisia henkilöille, jotka vamman, työkyvyn heikkenemisen tai sairauden aiheuttaman erityistoiminnan vuoksi ovat vaikeammin työllistettäviä. Työn mahdollisuus on vajaakuntoisilla yleensä suojatyöpaikoissa tai tukityöllistetyissä työpaikoissa. (Kangas, R, 2005).

Tavoitteet:

Toimintakykyä ylläpitävän ja kuntouttavan työtoiminnan periaatteet tulee toteutua vajaakuntoisten työllisyydessä. Kuntouttavalla työtoiminnalla tehdään yhteistyötä asiakkaan, työvoimahallinnon, Kelan, ja sosiaalitoimen kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään asiakkaalle, jonka työ- ja toimintakyky on rajoittunut.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Työvoimahallinnolle esitetään, että sen palveluista pitää aktiivisesti informoida vammaisten kanssa työskenteleviä tahoja. Jokaisella on oikeus tiedonsaantiin.

2. Yritystoiminnan kartoittamisella voitaisiin mahdollistaa palkkatukityöllistämisen mukaisia työpaikkoja.
3. Vajaakuntoisille suunnattujen osa-aikaisten työpaikkojen kartoittaminen.
4. Liikuntaesteiselle vammaiselle suunnatun etätöön mahdollisuuden kartoittamien.
5. Työrajoitteisten, vamman vuoksi uudelleen koulutettavien ja uuden työn suunnitteluun kohdennettua toimintaa kartoitetaan mahdollisen lisäresurssitarpeen vuoksi.
6. Resurssitarpeen kartoittamiseksi: vammaisuuden asteesta huolimatta, pitää järjestää kunnassamme työelämävalmennuksen, palkkatukityöllistämisen, työkokeilun, koulutuksen sekä ammatillisen kuntoutuksen osalta opiskelu- ja työmahdollisuuksia.

8.3 Seita-säätiö

Työvoimahallinnoin lisäksi kunnassa toimii työpaja Seita-säätiö, jonka tarkoitus on lisätä osallisuutta työnsaantiin työkyvyltään heikentyneille asiakkaille. Seita-säätiö edesauttaa lievän vamman omaavien osallisuutta ja elämänhallintaa. Vammaisella on oikeus työhön vammaisuuden asteesta huolimatta, mikäli hänellä on muutoin työn vaatimat kriteerit täytetty. Olosuhteet on pyrittävää takaamaan niin, että työ sujuu myös vammaiselta henkilöltä mahdollisimman hyvin. Seita-säätiö toimii yhteistyössä työvoimahallinnon sekä kunnan toimielimien kanssa. Seita-säätiöllä työskentelee yksilövalmentaja jonka tehtävänä on edesauttaa asiakkaan osallisuutta työn ja opiskelun suhteen. Yksilövalmentajan tehtävänä on huomioida työntekijän vamma, työrajoite tai työkyvyn heikkeneminen asiakkaan elämänhallinnassa. (Karen E, 2006).

Tavoite: Asiakkaan elämänhallinnan osallisuuden edistäminen.

Toimenpide-ehdotus:

1. Valmentavan koulutuksen jälkeen kehitysvammaiset ohjataan suunniteltuun työ- tai koulutustoimintaan muun muassa Seita-säätiöön.

9 YHTEISTYÖTOIMIJAT

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen elämän takaamiseksi tarvitaan kohden-
nettuja palveluita. Palvelutarjontaa on eri yhteistyötahoilla, kuten viranomaisilla,
yrityksillä ja yhdistyksillä. Vastuu vammaisten henkilöiden palveluista jakautuu
monien eri tahojen kesken, jolloin yhteistyön tarve on ilmeinen. Mielekkään te-
kemisen kautta saavutetaan oman elämän osallisuus ja kiinnittyminen yhteiskun-
taan. Vapaa-ajan toimintojen kehittämällä vammaisten tarpeita vastaaviksi, on
yksi osallisuutta edistävä toiminta. Jokaisella on oltava mahdollisuus taiteen ja
kulttuurin avulla rikastuttaa omaa ja toisten elämää. Kulttuurillinen osallisuus tu-
lee olla saavutettavissa vammaisten elämässä mahdollisimman monipuolisesti,
mihin on pyrittävä kaikin käytettävissä olevin keinoin. Liikunnallisella ja fyysi-
sellä toimintakyvyllä on suuri merkitys vammaisen henkilön hyvinvointiin. Li-
kunnallisten toimien lisäämisellä ja kehittämällä vammaisten liikuntaan liittyviä
edellytyksiä, edesautetaan vammaisen henkilön elämänhallintaa ja fyysistä kestä-
vyyttä. Uskonnolliset ja katsomukselliset tarpeet ovat perustarpeita, joita pitää
taata myös vammaisten henkilöiden saataville. Vammaisten henkilöiden va-
kaumusta pitää kunnioittaa ja heille on suotava mahdollisuus halutessaan olla us-
konnollisista toiminnoista myös ulkopuolella. Esteellisyys osallistua uskonnolli-
siin tilaisuuksiin on pyrittävä poistamaan mahdollisuuksien mukaan. Asenteelli-
suuteen on yhteiskunnassa kiinnitettävä huomiota ja autettava vammaisten laaja-
alaista osallisuutta yhdenvertaiseen elämään, johon vaikuttavat kaikki kanssaih-
miset. (Vammaisneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto 2006,
14–16.)

9.1 Kansalaisopisto

Sodankylän kansalaisopisto tarjoaa jokaiselle kuntalaiselle mahdollisuuden osal-
listua omien taipumusten ja halukkuuden mukaisesti tarjottuun vapaa-ajan toimin-
taan. Kansalaisopisto tarjoaa laaja-alaista toimintaa vapaan sivistyksellisen, kult-
tuurillisen ja liikunnallisen toiminnan alueilla. Vapaa-ajan toimintatarjontaan
kuuluu erilaiset liikuntalajit, kädentaidot, taideaineet, kielten opiskelu, tietotek-
niikan opinnot ja arvosanaopinnot yhdessä muiden opintoja tarjoavien toimijoi-
den kanssa.

Vammaisuus on luonnollinen ja luonteva osa suomalaista yhteiskuntaa, mikä on huomioitava vammaisen osallisuuden edistämässä ja vammaisten palveluiden suunnittelussa myös vapaa-ajan tapahtumissa. Tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Vammaisen henkilön osallisuutta pitää edesauttaa vapaa-aikatoiminnoissa sekä luoda mahdollisuudet vapaa-ajan sivistykselliseen tarjontaan. Vammaisella on oikeus hyvinvointiin, osallisuuteen, kehittymiseen ja kanssakäymiseen elämän eri osa-alueilla. Vammaisille järjestetään Sodankylän kansalaisopiston toimesta toiminnallisia piirejä toimintakeskuksessa päiväryhmänä. (Tepsa S, 15.5.2006.)

Tavoite:

Tavoitteena vapaan sivistystyön laissa määritellyn tehtävän mukaisesti: tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa (Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632.)

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vapaa-aikatoimintojen järjestämisessä tulee huomioida iltatoimintana tapahtuvat ryhmät, jotka on suunniteltu vammaisille asiakkaille.
2. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden järjestämisessä tulee huomioida esteettömän liikkuminen.

9.2 Kelan palvelut

Kaikilla kansalaisilla on samat Kelan etuudet koko maassa. Kelan noudattamat vammaisuutta koskevat lait ja asetukset ovat vammaistukilaki, hoitotuki, erityishoitotuki, eläkkeensaajan hoitotuki, vaikeavammaisten kuntoutus ja fysioterapia sekä laitoshaksojen mahdollistaminen asiakkaalle hyödyntäen koko maan palvelu-

tarjontaa. Kansaneläkelaitos myöntää vammaisuudesta johtuvaan tarpeeseen apuvälineiden, opiskelun ja ammatinharjoittamisen kannalta kuuluvat kustannukset. Liikuntarajoitteinen saa myös vapautuksen autoverosta ja kunnan kustantamia muutostöitä kotiin tai siihen verrattavaan asumisyksikköön.

Kelan sanomat on valtakunnallinen tiedotuskanava, joka on jokaisen henkilön saatavilla. Virkailijat tekevät eri järjestöjen ja toimialueiden pyynnöistä tarvittavia tiedotustilaisuuksia. Esitteet on tehty selkeiksi ja ymmärrettäviksi jokaiselle asiakasryhmälle. Etuuksien esitteitä on saatavilla Kelan toimistosta. Kelan palvelut nuoren vammaisen aseman parantamisessa ovat selvitykset nuoren tilanteesta, koulutus, eläke, työelämän tavoite ja kuntoutusraha. Psykkisesti tai sosiaalisesti vammaisten asema on perusturvalla taattu. Asiakkaan aseman kartoittamisessa toimii asiakastyöryhmä johon kuuluvat Kelan lisäksi edustajat sosiaali- ja terveydenhuollosta, työhallinnosta ja opetushallinnosta. Yhteistyötä on terveydenhoitohenkilökunnan ja kotisairaanhoidohenkilökunnan kanssa. Toiminta on alkanut vuonna 1994 ja on tapahtunut 1-2 vuoden välein, mikä on koettu sopivaksi aikaväliksi asioiden päivittämisen suhteen. (Alatalo J, 2005).

Toimenpide-ehdotuksia:

1. Kelan toimistosta esitetään asiakastyöryhmän toiminnan tehostamista niin, että asiakkaan tilanteessa tapahtuvat muutokset tulisivat asiakastyöryhmille esille hyvissä ajoin esivalmistelutyön vuoksi. Uusien asiakkaiden esilletulon selvittämisessä asiakastyöryhmän on toimittava yhteistyössä viipymättä.

9.3 Seurakunnan palvelut

Seurakunnan tilat on suunniteltu ja toteutettu liikuntaesteettömiksi. Poikkeuksena on seurakunnan ovien toiminta ja asiointi yläkertaan voi olla liikuntaesteiselle hankalaa. Kuulovammaisen erityistarpeet on huomioitu induktiosilmukalla. Seurakunnalla on kaksi diakoniatyöntekijän virkaa. Seurakunta tarjoaa avoimia tilaisuuksia, joihin voi osallistua jokainen omien kykyjensä mukaisesti. Tarvittaessa

vammaiselle henkilölle hankitaan avustaja, mitä käytännössä on käytetty rippikoulun ja muiden vapaa-aika leirien yhteydessä.

Sodankylän seurakunnalla ja kunnalla on yhteistyötoimintaa kehitysvammahuollon, mielenterveystoimiston, mielenterveysyhdistys Säpikäs ry:n sekä sosiaali-toimiston kanssa muun muassa päihdetyön kuntoutuksen osalta. Seurakunnan tiloissa toimii Aivohalvaus ja Dysfasialiitto ry sekä Invalidiliito ry toiminnat. Nuortenpalveluryhmän toiminta on kohdistettu näkö-, kuulo- ja kehitysvammaisille sekä heidän perheille. (Lehtola M, 2006).

Tavoite:

Seurakunnan jokaisella jäsenellä on oikeus seurakunnan järjestämiin palveluihin huolimatta hänen vammaisuudesta. (Lehtola, 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Sodankylän seurakunnalle esitetään, että Sodankylän valmentavan koulutuksen oppilaat pyytävät saada iltatoimintana seurakunnalta musiikkiryhmälle ohjausta tai muille vastaaville vapaa-ajan ryhmille, kuten liikunta ja askarteluryhmille.
2. Iltatoimintaryhmien käynnistämistä Toimintakeskuksen asiakkaille on toivottu. Toiminnan kartoittamiseksi pyydetään seurakunnan, kansalaisopiston ja kolmannen sektorin yhteistyötä.

9.4 Kuntoutus ja fysioterapiayritykset

Kelan kautta tarjouskilpailutetaan fysioterapia -yrittäjien palvelut. Tarjous sopimukset ovat voimassa kolme vuotta kerrallaan. Tämän hetkiset sopimukset ovat voimassa vuoden 2007 alusta ja sopimukset vahvistetaan tarjouskilpailun kautta seuraaviksi kolmeksi vuodeksi. Kuntoutusohjaaja työskentelee työpaikoilla, päi-

väkodeilla, asuntoloissa ja kehitysvammaisten kotona niiden lasten parissa, joilla on kehitysviiveitä. Aikuisen vammaisen kuntoutusta kuntoutusohjaaja tukee arjen toiminnoissa.

Tavoite:

Suunnataan vaikeavammaisille asiakkaille fysioterapiaa ja ohjausta. Asiakas saa Kelalta vaikeavammaisille asiakkaille kohdennetun korvauksen palveluiden kuluista. (Koskela P, Pesonen V, 2006).

9.5 Neuro City, Suomen kuntoutus- ja kehityssäätiö

Suomen kuntoutus- ja kehityssäätiö Neuro City:n päätoimipiste on Rymättylässä. Säätiön toiminta pohjautuu neurologisista syistä kärsivien lasten ja nuorten elämänhallinnan ja osallisuuden edistämiseen. Koulutuksella, tiedotuksella ja neuvonnalla edesautetaan lapsen ja nuoren sekä lähipiirin osallisuuden edistämistä ja elämänhallintaa, käyttämällä menetelmänä moniammatillista verkostointia. Neuro City tukee toiminnallaan koko perhettä, mikä edesauttaa lapsen ja nuoren elämänhallintaa hänen kehittyessä aikuisuuteen.

Tavoite:

Tavoitteet ovat neurologisista syistä kärsivien lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä elämän eri alueilla yhdenvertaistammalla, tukemalla itsenäiseen elämään ja voimaantumaa omien kykyjen ja motivaation mukaisesti. Päämääränä on vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin edistäminen kaikilla elämän alueilla. (Gumbler, 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Kuntoutus- ja koulutustoiminnan perustaminen vuonna 2007 Sodankylään. Toimipaikat ovat kolmessa eri kohteessa Sodankylässä.

2. NeuroCityn toiminta alkaa välittömästi suunnitellun ohjelman mukaisesti hallinto-oikeuden päätöksen tultua voimaan, jolloin toimipisteisiin tullaan työllistämään sosiaali- ja terveydenhoitoalan henkilökuntaa sekä muita työntekijöitä yleistoimintojen ylläpitämiseksi.

9.6 Projektit

Projektit ovat tulleet jo melko tavallisiksi työmuodoiksi kunnan toiminnassa. Projektit antavat mahdollisuuden pohtia kehitettäviä asioita monelta kantilta. Hyvän projektin tulokset tuovat usein uusia tuloksia pohdittavaksi, jotka saattavat johtaa uudenlaiseen toimintaan jo totutussa työtavassa. Projektien tulosta on viisasta käyttää organisaation kehittämisessä hyödyksi muun muassa yhteistoimintakykyisyydessä, tehokkuuden lisäämisessä, sekä verkostotyötoiminnassa. Projektin luonne on parhaimmillaan suunniteltu hanke, joka johtaa johonkin tavoitteeseen. Kunnassamme on käytetty työmuotona projekteja muun muassa vammaisten osallisuuden edistämisen kehittämisessä kuten seuraava projekti:

Valtakunnallinen nuorten osallisuushanke, tukikohta-hanke 2003–2007: Toimii Sodankylässä Sodankylän Ammattiopistolla tukikohtahankkeena. Projektin tavoitteena on lievästi kehitysvammaisten nuorten osallisuuden edistäminen opiskelun ja työhön sijoittumisen suhteen. Tavoitteena on edistää ammattikouluikäisen vammaisen tai lievästi kehitysvammaisen nuoren kykyjensä mukaiseen ammattikoulutukseen mukautetun oppimäärän mukaisesti. Tulokset projektista tähtäävät osallisuuden edistämiseen nuoren elämänhallinnassa. Lievästi kehitysvammaiset integroidaan normaaliin opetuksen piiriin, heidän omien edellytysten mukaisesti. HOJK-suunnitelma tehdään, missä määritellään nuoren tarvitsema erityistuki. Yleisenä tavoitteena on tiedottaa vammaisuuden suvaitsevaisuudesta ja poistaa ennakkoluuloja vammaisuutta kohtaan. (Ylitalo, S, 2006).

Toimenpide-ehdotukset:

1. Nuorelle vammaiselle pitää taata ehjä elämänpolku-jatkumo, joka sisältää opiskelun ja työhön sijoittumisen hänen edellytysten mukaisesti, mukautettuna toimintana.
2. Nuorten mielipiteiden huomiointi ja vaikuttamisen mahdollistaminen tulisi taata arkitilanteissa.
3. Vapaa-ajan palveluiden järjestämisessä on huomioitava vammaiset nuoret sekä heidän tarpeet ja mahdollisuudet osallistua erilaisiin tilaisuuksiin.

9.7 Yritystoiminta, esteettömyys

Kuntakeskuksen yrityksiin on yleensä ottaen hyvät mahdollisuudet päästä asioimaan. Yrityksiä pyydetään kiinnittämään huomiota esteettömään liikkumiseen, mikä mahdollistaisi vammaisten asiakkaiden asiointimahdollisuuden kuntakeskuksemme liikkeissä ja yrityksissä. (Pernu-Lehtinen 2006).

Tavoite:

Vammaisella on oikeus vapaa-aikaan ja osallisuuteen, sekä omaan oikeuteen hoitaa omia asioita vaivattomasti hänen sitä niin halutessaan.

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vammaisneuvoston toimesta laadittavat kyselyt, jotka kohdennetaan kuntakeskusten yrityksiin ja liikkeisiin sekä vammaisille asiakkaille. Kyselyiden perusteella kartoitetaan mahdollinen esteellisyys asioida kuntakeskusten palveluiden parissa.

2. Liiku esteettömästi Sodankylässä-teeman mukaiseen esteettömyyskartoituksen toteuttamiseen toivotaan yritystoiminnan yhteistyötä vammaisneuvoston kanssa.

10 VAMMAISJÄRJESTÖT JA VAMMAISNEUVOSTO

Vammaisjärjestön toiminnan tarkoituksena on oman jäsenkunnan ja vammaisten ja pitkäaikaissairaiden elämänhallinnan parantaminen. Vammaisjärjestöt tuottavat palveluita kuntoutus-, virkistys-, liikunta- ja tiedotustoiminnoissa. (Vammaisneuvoston kokous, 30.1.2006.)

Tavoite:

Vammaisjärjestön tehtävänä on eri vammaisjärjestöjen asiantuntemuksen hyödyntäminen ja suunnittelu vammaisten asiakkaiden parhaaksi.

Toimenpide-ehdotukset:

Vammaisjärjestöt pyytävät vammaisia koskevista asioista ymmärrettävää tiedottamista kaikille vammaisille tasapuolisesti. Kommunikaattorin saatavuus kunnan toimiston tiloissa ja siihen liittyvät opasteet tulisi järjestää.

Vammaisjärjestöistä pitäisi tiedottaa, jotta mahdolliset vapaaehtoiset työntekijät pääsisivät järjestöjen toimintaan mukaan.

10.1 Vammaisneuvosto

Vammaisneuvosto on kunnan ja sen alueella toimiva vammaisten henkilöiden, heidän omaisten ja vammaisjärjestöjen yhteistyöelin. Vammaisneuvoston tulee edistää ja seurata vammaisten henkilöiden tasa-arvoista osallisuuden edistämistä. Vammaisneuvoston tulee tehdä aloitteita ja esityksiä ja huolehtia käsittelemiensä asioiden tiedottamisesta hallintokunnille. Vammaisjärjestöllä on viranomaisten sekä vammaisten henkilöiden yhteistyön edistämisen tavoite. Vammaisjärjestön tulee seurata kunnallishallinnon päätöksentekoa vammaisten kannalta katsoen ja edistää vammaisten mahdollisuutta vaikuttaa heitä koskevissa asioissa. Vammaisneuvosto edistää viranomaisten, vammaisten ja vammaisjärjestöjen yhteis-

toimintaa. Tehtävänä on vammaisten tasa-arvoinen osallistuminen yhteiskunnan eri toimintoihin. Vammaisneuvosto seuraa vammaisille henkilöille tarkoitettujen palveluiden, tukitoimien ja muiden etuuksien kehitystä.

Tavoite:

Vammaisneuvostolla on oikeus hyödyntää aktiivisesti päätösten ja suunnitelmien asiantuntemusta eri hallintokuntien toimialueissa. Vammaisneuvoston tulee pyytää selvitys kaavoitukseen, rakentamiseen, liikkumiseen ja erilaisiin palveluihin liittyvissä asioissa. (Vammaisneuvoston kokous, 30.1.2006.)

Toimenpide-ehdotukset:

1. Vammaisneuvoston pitää lisätä tiedottamista toiminnoistaan ja tehdä aloitteita havaitsemistaan epäkohdista niitä hoitaville toimialueille.
2. Eri hallintoelimiä pyydetään huomioimaan tekemissään ratkaisuisaan kaikki vammaisryhmät, päämääränä esteetön Sodankylä.
3. Vammaisneuvoston pitää pyrkiä laatimaan Sodankylän esteettömyyskarttoitus virastojen, liikerakennusten ja yleisten tilojen osalta oppaan muodossa. Opas olisi hyödyllinen vieraileville invalidiryhmille matkailupisteisiin ja yleiseen käyttöön kuntasektorilla. Vammaiset voisivat suunnitella oman kulkureitin kuntasektorin palveluiden piirissä oppaan avulla.
4. Vammaisneuvoston on pyrittävä luomaan vammaisten etuja edistäviä yhteistyöverkostoja muiden yhdistysten ja kolmannen sektorin työkentän kanssa.

10.2 Vammaispoliittisen ohjelman seuranta

Vammaisneuvosto seuraa ohjelman toimenpide-ehdotusten toteutumista hallintokunnittain ja toimii tiedonvälittäjänä tarvittavien yhteistyökumppanien välillä. Vammaisneuvosto dokumentoi ohjelman toimenpide-ehdotusten mukaisten tavoitteiden seurannan vuoden välein sekä tekee tarvittavat lisäykset ohjelmaan. Perusturvalautakunta sitoutuu noudattamaan Sodankylän vammaispoliittisen ohjelman 2007–2009 toiminta-ehdotusten vireille panemiseen niiltä osin, kuin se on mahdollista kuntasuunnitelmien mukaisesti.

13 YHTEENVETO; TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Tietoisuuden lisääminen:

1. Viestintästrategiassa huomioidaan näkö-, kuulo-, puhevammaiset ja heidän tiedon vastaanottoon kuuluvat seikat niin, että ymmärtämiseen kuuluvat laitteet ovat käytettävissä kunnan tiedotustiloissa. Laitteita ovat muun muassa kommunikaattori, induktiosilmukka. Niiden käyttömahdollisuudesta on tiedotettava opasteilla.
2. Vammaisneuvoston tiedotussuunnitelma on saatava vuosittain tapahtuvaksi. Näin helpotetaan vammaisten tiedon saantia. Kaksisuuntainen tiedottaminen antaa tietoa päättäjille vammaisista. Vammaisten tulee saada tietoa päätettävistä asioista vammaisuudesta huolimatta.
3. Vaikeavammaisten henkilöiden subjektiivinen oikeus tukipalveluihin kunnassa toteutuu vaihtelevasti, esim. tulkkipalveluiden saanti iltaisin, viikonloppuisin ja äkillisissä tilanteissa on toteutukseltaan ollut vaikeaa. Pyritään etsimään ne toimenpiteet, joilla tilannetta voitaisiin helpottaa vammaisneuvoston ja kuntasektorin yhteistyön kautta.

Esteettömyys:

Kaavoitus ja ympäristörakentaminen

1. Levähdysmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi riittävin välimatkoin tukee turvallista liikkumista.
2. Kartoitetaan vaikeimmin liikkuvuutta estävät katukiveykset Sodankylän kuntakeskuksessa. Vammaisneuvostoa pyydetään suunnittelemaan kysely, joka kohdennetaan vammaisille asiakkaille ja heidän omaisilleen sekä työntekijöille, jotka toimivat vammaisten parissa. Kyselyssä kartoitetaan ja nimetään konkreettisesti ne esteelliset paikat, joihin toivotaan parannusta.

3. Suunnitelmat kartoituksen jälkeen kohdennetaan esteettömyyskartoitusta varten vammaisneuvostolle ja esitetään määrärahatarpeet korjattaviin kohteisiin.

Asuntojen ja palveluiden rakentaminen

1. Kuntakeskuksessa kartoitetaan virastot, joiden esteellisyys vaikeuttaa vammaisen henkilön asioimisen, kuten kynnykset, ovien aukeaminen ja portaat. Vammaisneuvostoa pyydetään suunnittelemaan kysely, joka kohdennetaan vammaisille asiakkaille ja heidän omaisilleen sekä työntekijöille, jotka toimivat vammaisten parissa. Kyselyssä kartoitetaan ne esteelliset paikat joihin toivotaan parannusta.
2. Kartoituksen jälkeen kohdennetaan määrärahatarpeet korjattaviin kohteisiin.

Vapaa-aika palvelut, kulttuuri, virkistys

1. Suunnitellaan toimintamahdollisuuksia vammaisille henkilöille heidän kykyjensä mukaisesti myös vapaa-aikana, kuten luonto- ja retkeilykohteet vaikeasti liikkuville asiakkaille. Metsähallituksen luontopalvelun tarjoamien palveluiden yhdistämiseen suunnitellaan kysely, joka osoitetaan luontopalvelun suunnittelijoille.
2. Liikunnalliset ja kulttuurilliset tapahtumat järjestetään niin, että vammaisilla henkilöillä on esteetön mahdollisuus osallistua tapahtumiin liikkuvuuden, kuuluvuuden ja näkemisen osalta. Kuljetuspalvelu ja avustaja tulee järjestää niille vammaisille, joiden liikkuvuus tilaisuudessa on esteellistä.

Itsenäisen elämän tukeminen:

Sosiaalityö

1. Edunvalvoja pitää järjestää myös sellaiselle asiakkaalle, jonka terveydentilassa on tullut äkillinen muutos estäen hänen tiedon vastaanottamista ilman edunvalvojaa.
2. Perhehoidon- ja tilapäisperhehoidon järjestämiseen on taattava riittävät resurssit.

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut

1. Puhevammaisten asiakkaiden tulkkipalveluun pitää varata riittävät määrärahat
2. Kunnantöimistössä asioidessa on tarvittaessa henkilölle osoitettava kommunikaattori käyttöönsä ja siitä pitää löytyä opasteet kunnantöimiston tiloissa.
3. Kunnantöimiston ja terveyskeskuksen induktiosilmukan kunnossapitoon on kiinnitettävä huomiota ja puutteet pitää korjata välittömästi niiden ilmaannuttua.

Kehitysvammaispalvelut

1. Toimintakeskuksen iltatöimintaan toivotaan lisää ohjaajia, esimerkiksi kolmannen sektorin vapaaehtoispalveluna tai viriketoiminnan merkeissä kansalaisopiston tai seurakunnan kautta.

Asumispalvelut

2. Vammaisneuvostolle annetaan mahdollisuus lausua invamitoitettujen asuntojen tarpeesta ja peruskorjauksesta Sodankylän kunnan alueella.

Kuljetuspalvelut

1. Mielenterveysasiakkaiden kuljetuspalveluiden järjestämiseen pitää kiinnittää huomiota, asiakkaiden asioidessa palveluiden parissa. Pitkät välimatkat myös lisäävät mielenterveysasiakkaan matkustustarvetta. Mielenterveydellisten syiden lisäksi asiakkailta voi olla myös vammaisuutta. Tällaisen kaksoisdiagnoosin saaneet asiakkaat tarvitsevat kuljetuspalvelun ohjaajineen.

Terveys- ja kuntoutuspalvelut :

Asiakasyhteistyöryhmän toiminnan kehittämiseen on toivottu informointiin sujuvuutta. Tapaamiskertojen on toivottu tapahtuvan viipymättä asiakkaan tilanteen muuttuessa. Resurssien riittävyyteen pitää kiinnittää huomiota.

Kotihoito

1. Sosiaalisen osallisuuden lisääminen vammaisten ja vammautuneiden vanhusien osalle on tärkeää, mikä ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja antaa mielekkyyttä elämänhallintaan. Sosiaalista osallisuutta voidaan lisätä kiinnittämällä huomiota ikääntyneiden vammaisten elämän mielekkyyteen, järjestämällä esimerkiksi päiväpalveluita ja muuta virikkeellistä toimintaa riittävästi kaikille halukkaille.

Omaishoito

1. Omaishoidon säilyttämiseksi on taattava määrärahoja riittävästi ja oikein kohdennettuna kuntalaisten omaishoitajille.
2. Omaishoitajien lomien järjestämiseen tarvitaan lisää resursseja. Kunta voi harkintansa mukaan järjestää sitovaa hoitotyötä tekeville omaishoitajille enemmän kuin kaksi lomapäivää kuukaudessa ja virkistysvapaita, jotka ovat alle vuorokauden pituisia. Näihin toivotaan kunnassamme lisää resursseja.

Fysioterapia

1. Palveluiden kysyntä lisääntyy ikärakenteen muutoksen myötä, mikä luo paineita palveluiden riittävään tarjontaan ja tukemiseen kuntalaisten kotihoitoisena pysymiseen. Lähitulevaisuudessa pitää huomioida resurssit esim. palkkaamalla kuntoutuksen ohjaaja joustavan palvelutoiminnan toteutumiseksi.
2. Määrärahavaroituksissa tulee huomioida ikääntyvän väestön vammaisuudesta johtuvien apuvälineiden ja laituskuntoutuksen tarpeiden lisääntyminen.
3. Apuvälineiden tilauksen, sovituksen, lainauksen, käytön, ohjauksen ja huollon huolehtii fysioterapian henkilökunta. Ikärakenne muuttuu yhä enemmän apuvälineitä tarvitseväksi, minkä vuoksi tarvitaan lisää resursseja hoitamaan apuvälineiden myötä tapahtuvaa kuntoutusta.

Terveysneuvonta ja työterveyshuolto

1. Asiointi kouluterveydenhoitajien työskentelytiloihin on koettu jonkin verran pulmalliseksi, koska tiloihin kulkeminen on koettu hankalaksi liikun-

taesteisille asiakkaille Kitisenrannan koululla sekä Ammatti-instituutin tiloissa. Esitetään kartoitettavaksi ne toimenpiteet, millä voitaisiin parantaa asiointimahdollisuutta edellä mainittuihin tiloihin.

Mielenterveys- ja päihdetyö

1. Psykiatrisesti sairaat henkilöt tulisivat olla yhdenvertaisia vammaisten kanssa palveluiden suhteen. Vammaisen sairastuttuaan mielenterveydellisesti (kaksoisdiagnoosi), pitää hänen saada edelleen vammaiselle tarkoitettut palvelut.
2. Asiakkaiden liikuntakyvyn rajoitteet, sairaus ja lääkitys hankaloittavat liikkumista ja ongelmaksi muodostuvat etäisyydet palvelupisteisiin. Mielenterveysasiakkaan mukaan on irrottauduttava ryhmäkodilta ohjaaja. Aina ei kuitenkaan ole mahdollisuutta irrottautua toimipaikasta asiakkaan asiointitarpeen vuoksi. Oikeus asioida palveluiden piirissä vammaislain tarkoittamalla tavalla, pitää huomioida, järjestämällä liikkumiseen tarvittavat resurssit.

Päihdetyö

1. Toivotaan yhteistyötä viriketoiminnan osallisuuden edistämiseksi, kuten retket ja vapaa-aikatoiminnat muiden kunnan yhteistyötahojen ja kolmannen sektorin toiminnan sekä seurakunnan kanssa.
2. Kartoitetaan liikunnallisen ja ravitsemuksellisen ryhmän järjestämistä asiakkaiden elämänhallinnan tukemiseksi. Yhteistyötoimintaa toivotaan vapaa-aikapuolen tahojen kuten, Kansalaisopiston toiminnan kautta.

Koulutus ja opiskelu:

Ammatillinen koulutus

1. Asuntolan iltavalvontaan esitetään lisäresurssien hankkimista. Yhden iltavalvojan ollessa työvuorossa, harrastusryhmiin ei pääse sinne haluavat opiskelijat. Asuntolaan jää osa opiskelijoista, jolloin resurssit on keskitettävä asuntolan iltavalvontaan.
2. Esitetään iltatoiminnan ohjaamiseen resursseja. Illanviettoon ohjatusta toiminnasta esitetään selvityspyyntö kansalaisopistolle, seurakunnalle ja muille järjestötahoille, kuitenkin niin, että vetäjän pätevyys pitää sisällään erityisryhmien ohjaamiseen tarvittavat tiedot ja taidot. Iltaryhmät voisivat olla liikuntaan, askarteluun, musiikkiin ja keittiötoimintoihin liittyviä opintopiirejä.
3. Kulttuuri ja vapaa-aikatoimijoille esitetään selvityspyyntö vammaisten ja valmentavan koulutuksen oppilaiden osalta heidän mahdollisuudestaan osallistua illalla tapahtuviin harrastus- ja virkistystoimintoihin, esim. hankkimalla resursseja tähän toimintaan. Yhteistahoja voisi olla kolmelta sektorilta.

Työ- ja toimeentulo:

Työvoimahallinto

1. Työvoimahallinnolle esitetään, että sen palveluista pitää aktiivisesti informoida vammaisten kanssa työskenteleviä tahoja. Jokaisella on oikeus tiedonsaantiin.
2. Yritystoiminnan kartoittamisella voitaisiin mahdollistaa palkkatukityöllistämisen mukaisia työpaikkoja.

3. Vajaakuntoisille suunnattujen osa-aikaisten työpaikkojen kartoittaminen.
4. Liikuntaesteiselle vammaiselle suunnatun etätöön mahdollisuuden kartoittamien.
5. Työrajoitteisten, vamman vuoksi uudelleen koulutettavien ja uuden työn suunnitteluun kohdennettua toimintaa kartoitetaan mahdollisen lisäresurssitarpeen vuoksi.
6. Resurssitarpeen kartoittamiseksi sosiaalisen osallisuuden edistämistä vammaisuuden asteesta huolimatta opiskelun ja työn osalta, pitää järjestää kunnassamme työelämävalmennuksen, palkkatukityöllistämisen, työkokeilun, koulutuksen sekä ammatillisen kuntoutuksen osalta.

Seita-säätiö

1. Valmentavalta koulutukselta tulevat kehitysvammaiset ohjataan suunniteltuun työ- tai koulutus toimintaan muun muassa Seita-säätiöön.

Yhteistyötoimijat:

Kansalaisopisto

1. Vapaa-aikatoimintojen järjestämisessä tulee huomioida iltatoimintana tapahtuvat ryhmät, jotka on suunniteltu vammaisille asiakkaille.
2. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden järjestämisessä tulee huomioida esteetön liikkuminen.

Kelan Palvelut

1. Kelan toimistosta esitetään asiakastyöryhmän toiminnan tehostamista siten, että asiakkaan tilanteessa tapahtuvat muutokset tulisivat asiakastyö-

ryhmille esille hyvissä ajoin esivalmistelutyön vuoksi. Uusien asiakkaiden esille tulon selvittämisessä asiakastyöryhmän on toimittava yhteistyössä viipymättä.

Seurakunnan palvelut

1. Sodankylän seurakunnalle esitetään, että Sodankylän valmentavan koulutuksen oppilaat pyytävät saada iltatoimintana seurakunnalta musiikkiryhmälle ohjausta tai muille vastaaville vapaa-ajan ryhmille, kuten liikunta ja askarteluryhmille.
2. Iltatoimintaryhmien käynnistämistä Toimintakeskuksen asiakkaiden osalta on myös toivottu, että toiminnan kartoittamiseksi pyydetään seurakunnan, kansalaisopiston ja kolmannen sektorin yhteistyötä.

Neuro City, Suomen kuntoutus - ja kehityssäätö

1. Kuntoutus- ja koulutustoiminnan perustaminen 2007, Sodankylään toimipaikat sijaitsevat kolmessa eri kohteessa kuntakeskuksessa.
2. NeuroCityn toiminta alkaa välittömästi suunnitellun ohjelman mukaisesti hallinto-oikeuden päätöksen tultua voimaan, jolloin toimipisteisiin tullaan työllistämään sosiaali- ja terveydenhoitoalan henkilökuntaa sekä muita työntekijöitä yleistöimintojen ylläpitämiseksi.

Projektit

1. Nuorelle vammaiselle pitää taata ehjä elämänpolku- jatkumo, joka sisältää opiskelun ja työhön sijoittumisen hänen edellytysten mukaisesti mukautettuna toimintana.

2. Nuorten mielipiteiden huomiointi ja vaikuttamisen mahdollistaminen tulisi taata arkitilanteissa.
3. Vapaa-ajan palveluiden järjestämisessä on huomioitava vammaiset nuoret sekä heidän tarpeet ja mahdollisuudet osallistua erilaisiin tilaisuuksiin.

Yritystoiminta, esteettömyys

1. Vammaisneuvoston toimesta laadittavat kyselyt, jotka kohdennetaan kuntakeskusten yrityksiin ja liikkeisiin sekä vammaisille asiakkaille. Kyselyiden perusteella kartoitetaan mahdollinen esteellisyys asioida kuntakeskusten palveluiden parissa.
2. Liiku esteettömästi Sodankylässä -teeman mukaiseen esteettömyyskartoituksen toteuttamiseen toivotaan yritystoiminnan yhteistyötä vammaisneuvoston kanssa.

Vammaisjärjestöt

1. Vammaisjärjestöt pyytävät vammaisia koskevista asioista ymmärrettävää tiedottamista, kaikille vammaisille tasapuolisesti. Kommunikaattorin saatavuus kunnantoimiston tiloissa ja siihen liittyvät opasteet tulisi järjestää.
2. Vammaisjärjestöjen esiin tulemista pitäisi tiedottaa, niin että mahdolliset vapaaehtoiset työntekijät pääsisivät järjestöjen toimintaan mukaan.

Vammaisneuvosto

1. Vammaisneuvoston pitää lisätä tiedottamista toiminnoistaan ja tehdä aloitteita havaitsemistaan epäkohdista niitä hoitaville toimialueille.

2. Eri hallintoelimiä pyydetään huomioimaan tekemissään ratkaisuisaan kaikki vammaisryhmät, päämääränä esteetön Sodankylä.
3. Vammaisneuvoston pitää pyrkiä laatimaan Sodankylän esteettömyyskarttoitus virastojen, liikerakennusten ja yleisten tilojen osalta oppaan muodossa. Opas olisi hyödyllinen vieraileville invalidiryhmille matkailupisteisiin ja yleiseen käyttöön kuntasektorilla. Vammaiset voisivat suunnitella oman kulkureitin kuntasektorin palveluiden piirissä oppaan avulla.
4. Vammaisneuvoston on pyrittävä luomaan vammaisten etuja edistäviä yhteistyöverkostoja muiden yhdistysten ja kolmannen sektorin työkentän kanssa.

Vammaispoliittisen ohjelman seuranta

Vammaisneuvosto seuraa ohjelmaan toimenpide-ehdotusten toteutumista hallintokunnittain ja toimii tiedonvälittäjänä tarvittavien yhteistyökumppanien välillä. Vammaisneuvosto dokumentoi ohjelman toimenpide-ehdotusten mukaisten tavoitteiden seurannan vuoden välein sekä tekee tarvittavat lisäykset ohjelmaan. Perusturvalautakunta sitoutuu noudattamaan Sodankylän vammaispoliittisen ohjelman 2007–2009 toiminta-ehdotusten vireille panemiseen niiltä osin, kuin se on mahdollista kuntasuunnitelmien mukaisesti.

16 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini lähti liikkeelle, kun sosiaalitoimen pyynnöstä sain tutkimuspyynnön laatia Sodankylän kunnan käytettäväksi vammaispoliittisen ohjelman. Keskustelin asiasta oppilaitokseni kanssa, mistä sain myönteisen suhtautumisen opinnäytetyön aloittamiseen niinkin alussa opintoja. Aihe oli laaja ja tiesin ottavani haasteellisen ja aikaa vievän tehtävän vastaan. Työn edetessä haastattelukierroksille ohjelman laatiminen kävi yhä mielenkiintoisemmaksi. Minulla on ollut aikaa pohtia vammaisuuteen liittyviä asioita pitkään, sillä olen aloittanut työn materiaalin hankkimisen jo joulukuulla 2005 heti sosiaalitoimen toimeksianton jälkeen. Opinnäytetyön kustannuksista vastasin itse. Sähköisen viestinnän avulla kustannuksia aiheuttivat ainoastaan puhelut, paperit ja muutamat postituskulut.

Opiskelu, työ ja perheen pyörittäminen olivat rajoittamassa aikaa opinnäytetyön materiaalin keräämiseen. Kävin läpi aiheeseen kuuluvaa kirjallisuutta ja lakitietoutta sekä seurasin median tuomaa ajankohtaista tietoa asian tiimoilta koko prosessin ajan. Vammaispoliittisen ohjelman laajuus oli haasteita luova elementti. Ohjelman laatimiseen tarvitsin hyvin paljon näkökantoja käytännön työstä ja kokemuksen tuomista oivalluksista, minkä vuoksi teemahaastattelu oli mielestäni tähän aiheeseen sopivin menetelmä.

Teemahaastattelun teoriaa olen käyttänyt hyväkseni laatiessani laaja-alaiset teemat pohdittavaksi. Laaja-alaiset teemat alustavassa kirjeessä olivat pohja, jonka kautta rakensimme palaverin, jossa heräteltiin huomaamaan ne alueet, jotka pitäisi esittää toimenpide-ehdotuksina tässä ohjelmassa. Teemahaastattelun aihealueet antoivat minulle mahdollisuuden kirjata niitä asioita, mitä strukturoidulla kyselylomakkeella en olisi pystynyt kartoittamaan. Työntekijöiden työn kautta esille tulleet ajatukset ja pohdinnat tulivat esille teemakeskustelujen kautta mielestäni paremmin, kuin tekemällä rajatun kyselykaavakkeen. Teemahaastattelussa huomioin haastateltavien tulkinnat aihealueista ja niille annettavista merkityksistä. Litterointi tapahtui osittain haastattelutilanteessa. Avoin palaveri, missä nojattiin kokemuksen tuomaan pohdintaan, oli hedelmällinen tapa saada tietoisuuteen kehittämisaalueet.

Vammaispoliittiseen ohjelmaan halusin ottaa esille kaikki vammaisuuden asteet, jolloin työstä tuli laajahko. Kaikkien vammaisuuteen liittyvät näkökohdat lievästä vammasta vaikeavammaisuuteen on ollut tärkeää käydä läpi työssä siksi, että pysyttäisiin näkemään ne mahdollisuudet toimenpiteissä, jotka ennaltaehkäisevät vammaisuudesta johtuvia haittoja. Ohjelman loppuun, olen kiteyttääkseni ohjelman tavoitteet, tehnyt toimenpide-ehdotuksista koosteen. Näin ohjelman ydin on helposti löydettävissä.

Motivaatio opinnäytetyön etenemiseen tuli kiinnostuksesta vammaisuutta kohtaan ja yhteistyön lisääntyminen työpaikkahaastatteluiden myötä lisäsi sitä. Vuodenvaihte oli kuitenkin ajanjaksona kiireistä aikaa kuntasektorin työntekijöille, mikä osittain viivästytti haastattelumateriaalin keräämistä ja analysointia. Asiakkaiden mielipiteen esille saamiseksi päädyttiin siihen, että työntekijät haastattelivat työpaikkansa asiakkaat ja toivat tulokset esille palavereissa. Tämän ratkaisun katsoin parhaaksi, koska työkentät pitivät sisällään suuria määriä asiakaskuntaa ja työpaikkoja oli useita, kuin myös haastateltavia työntekijöitä. Vammaisuus on jokaisen henkilökohtainen kokemus, eikä jokaisen mielipide ole päässyt kuuluviin ohjelmassa yksityiskohtaisesti. Asiakkaille on tarkoitus ohjelman käytäntöön panon yhteydessä laatia kysely, joka konkreettisesti kartoittaa ne kuntakeskuksen kohteet, jotka tarvitsevat muutosta muun muassa liikkumisen osalta. Tämä kysely pitäisi tehdä vammaispoliittisen ohjelman luovutuksen jälkeen. Kysely on yksi toimenpide-ehdotus vammaispoliittisen ohjelman sisällöstä. Toimenpide-ehdotusten sisältö on laaja ja sisältää monia kartoitettavia asioita. Näiden avulla vammaisten ääni tulee huomioon otettua konkreettisesti, kun ohjelman toimenpiteitä aletaan käytännössä toteuttaa.

Ohjelma piti rajata toimenpide-ehdotuksiin, jotka voidaan myöhemmin laittaa viereille. Viranhaltijoiden työkiireet ja kunnan tiukka talous saattoi olla ohjaamassa toimenpide-ehdotusten laatimista joiltakin osin. Toimenpide-ehdotuksiksi ehdotettiin niitä parannusehdotuksia, joiden katsottiin hankaloittaneen pidemmän ajan työn toimivuutta, kuten resurssikysymykset. Yleistä tyytyväisyyttä haluttiin painottaa kunnan tiukasta tilanteesta huolimatta tai juuri sen vuoksi. Olisin kaivannut syvempää pohtimista asioiden suhteen, mutta työn kiireellisyys työpaikoilla toi ohjelmaan mielestäni muodollisen leiman. Ohjelman sisällöstä jäin pohtimaan vammaisasetuksien kuljetuspalveluiden vuoden 2007 määrärahojen osuutta. Miksi

kuljetuspalveluiden määrärahoja on vähennetty, kun kuljetuspalveluiden tarve on ilmeinen. Muiden vammaisetuksien määrärahojen osuutta on lisätty vuodelle 2007. (liite 2, taulukko 2).

Kunnan, kolmannen sektorin ja järjestöjen yhteistyötä tarvitaan ohjelman toteuttamisessa. Järjestöjen mielipiteet tullaan kuulemaan ohjelman toteutusvaiheessa, jolloin toimenpide-ehdotusten vaatimusten mukaisesti on muodostettava yhteistyö järjestöjen, kolmannen sektorina ja kuntasektorin kanssa. Yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi 2007 tulisi huomioida myös Sodankylän vammaisten osallisuudessa konkreettisella tasolla. Ohjelman suunnitellut toimenpide-ehdotukset edistävät yhdenvertaisten mahdollisuuksien mukaisia tavoitteita.

Vammaisneuvostolla on suuri merkitys toimenpide-ehdotusten jatkomenettelyssä, missä vaaditaan työpanosta ehdotusten eteenpäin viemiseksi. Toimenpide-ehdotukset ovat ohjeellisia. Niiden toteuttaminen tuo esille monia asioita, mitkä on huomioitava niin lain, kuin käytännön tuomien vaatimusten mukaisesti. Yksinkertaisesti luultu ehdotus voi pitää sisällään monivaiheisen prosessin. Toivon, että Sodankylän vammaispoliittinen ohjelma on hyvä pohja pohtia vammaisuuteen liittyvän osallisuuden edistämistä. Itse olen saanut prosessin myötä kehittyä sosiaalialan tehtävään kouluttautuvana sosionomina hyvin paljon. Tämä prosessi on avannut katsontakantojani asian tiimoilta. Kiinnostukseni vammaisuutta koskeviin asioihin ei suinkaan jää tähän, vaan tulen mielenkiinnolla seuraamaan, kuinka ohjelmaan laadituille toimenpide-ehdotuksille tulee käymään ajan saatossa.

Tulevaisuudessa vammaispolitiikan pitää keskittyä ennaltaehkäisevään työhön, joka antaa mahdollisuuden kustannussäästöihin. Kun voidaan käyttää ensisijaisesti normaalipalveluja, niin kalliimmat erityisratkaisut jäävät näin ollen vähemmälle. Kunnan sitoutumista ohjelman toimenpiteiden toteuttamiseen perusturvalautakunnassa on syytä pohtia ja miettiä niitä mahdollisuuksia, millä keinoin ohjelmassa olevat toimenpiteet saadaan parhaiten toteutettua. Ohjelman toteuttaminen on uusi projekti, mikä vaatii ammattitaitoista näkemystä vammaisuudesta ja myös asiaan paneutumista yhteistyötahojen kautta konkreettisella tasolla. Jatkotoimenpiteenä Sodankylän vammaispoliittinen ohjelma voitaisiin toteuttaa projektityönä. Tutkimuksen tulokset ovat jatkotoiminnan vuoksi osaltaan toteutettavissa asia-

kyselyiden kautta, kuten liikkuvuuden esteet kunta-alueella konkreettisesti nimeten tai toimenpiteet, joita kolmannen sektorin työkentän kautta voitaisiin toteuttaa. Sodankylän esteettömyyskartoitus -oppaan tekeminen kuntasektorin käyttöön voisi olla yksi ohjelman jatkotoimenpide.

LÄHTEET

Alatalo, Jouko 2005. Aluejohtaja, Kansaneläkelaitos, Sodankylä, 4.11.2005.

Annala Tuula, terveydenhoitaja, Berg Leena, kouluterveydenhoitaja. Hietala Arja, perushoitaja, Karjula Paula, terveydenhoitaja, Maijala Seija, terveydenhoitaja, Mutenia Hilikka, terveydenhoitaja, Rautiainen Seija, kouluterveydenhoitaja, Rissanen Paula, terveydenhoitaja, Sipola Eila, terveydenhoitaja äitiysneuvola ja aikuisneuvola ja Tuovinen Marja, terveydenhoitaja lasten neuvola. Sodankylän terveystakeskus, Sodankylä, ryhmähaastattelu, 16.1.2006.

Bonnett, D, Tolfree, P 1998. Open for Business. A best practise guide on access. London: The Employers' Forum on Disability. Tulostettu 20.12.2006<<http://www.cec.jyu.fi/julkaisut/erityiskasvatus/tyoelama/erilais.pdf>>

Daniels, D & Gardner, P 1999. Inclusive education. World Yearbook of Education. Kogan Page, London. Luettu 20.12.2006<<http://www.cec.jyu.fi/julkaisut/erityiskasvatus/tyoelama/erilais.pdf>>.

Ek, Ellen, Saari, Erkki, Viinamäki, Leena, Sovio, Ulla & Järvelin, Marjo-Riitta, 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö, Edita Prima Oy, Helsinki.

Hannula Susanna, lastentarhanopettaja, Hirvasniemi Mervi, lastenhoitaja, Kilpeläinen Saila, lastenhoitaja, Kuusela Maija, lastentarhanopettaja, Laajala Raili, päiväkodin johtaja, Pääkkö Airi, lastentarhanopettaja, Sammela Eliisa, lastenhoitaja, Paulaharju päiväkotijärjestelmä, Sodankylä, ryhmähaastattelu, 3.2.2006.

Hietanen, Sirkka, Kehitysvammahuollon esimies, Toimintakeskus, Sodankylä, 16.1.2006, 15.2.2006.

Kaisanlahti, Anitta, vastaava fysioterapeutti, Aikio Anne, fysioterapeutti, Välimäki Pirjo, fysioterapeutti, Aho Aila kuntohoitaja ja Kokkonieni Ismo, fysioterapeutti, terveyskeskus fysioterapia, Sodankylä, ryhmähaastattelu, 17.1.2006.

Kangas, Reijo 2005. Työvoimaneuvoja, työvoimatoimisto, Sodankylä, 7.12.2005.

Karen, Eeva-Liisa 2006, Projektityöntekijä, Seita-säätiö, Sodankylä, 20.1.2006.

Kari, A & Puukka, P, 2001. Vaikeavammaisen kuntoutussuunnitelma- velvollisuus vai mahdollisuus, 1. painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kehitysvammaisten laitoshoidon tietopankki, www-dokumentti. Tulostettu 12.1.2006
<<http://saunalahti.fi/kup/sopalvel/laitosh.htm>.>

Kehitysvammaisten erityishuoltolaki 1977. 23.6.1977/519, Finlex.

Laukkanen, Anu 2006, Psykologi, mielenterveystoimisto, Sodankylä, 27.2.2006.

Lehtola, Minna 2006, Diakonissa, seurakunta, Sodankylä, 25.1.2006

Liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta laki 1991.27.3.1991/626, <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/>>

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999. 5.2.1999/132, Finlex.

Moberg, S 1999. Integraatio ja sen tavoittelun ongelmat. Teoksessa O. Ikonen (toim.), Kehitysvammaisten opetus – mitä ja miten? Kehitysvammaliitto ry, Helsinki 12.2006 <<http://www.ccc.jyu.fi/julkaisut/erityiskasvatus/tyoelama/erilais.pdf>>

Nieminen, Arja, vapaa-aikasihteeri, kunnantoinimisto, Kovanen Jouni, tiemestari, Yliriesto, Matias, rakennustarkastaja, Ylitalo, Antti, toimistosihiteeri, kunnantoinimisto, Sodankylä, ryhmähaastattelu, 14.3.2006.

O'Reilly, Arthur 2003. UN Convention on the rights of Persons with Disabilities – Next Steps. Kingdom of Bahrain. Tulostettu 5.12.2006
<<http://www.rehab-international.org/un/steps.html>>

Sauso, Kaarina, sosiaalialan yrittäjä, Hannula, Katja, sosionomi, Koti Hampputörmällä, Sodankylä, 9.3.2006.

Sosiaalihuollon asemasta ja oikeudesta laki 2000. 1.1 2001/812,
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/>>

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2006:9, Valtionneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006, Yliopistopaino, Helsinki.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2006:23, Vammaisneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto, Yliopistopaino, Helsinki.

Tervo Leila, sosiaalityöntekijä, kunnantoinmisto, Sodankylä. 3.3.2006, 12.6.2006.

Tiedotesivut kunnat.net. 2006. Tulostettu 3.12.2006 < <http://www.kunnat.net/kperusivu.asp?path=1;29;353;59797;59800>

Vammaisneuvoston kokous läsnä; Rissanen, Ilmari, puheenjohtaja, Tervo, Leila, sihteeri, Granroth, Eija, edustaa näkövammaisia, Hyötylä, Kari, edustaa hengityselinten Heli, Korhonen, Helena, edustaa kehitysvammaisia, Sipola Pekka, edustaa tekninen osasto, Paasilinna-Martin, Soile, vammaispoliittisen ohjelman esittelijä, sosionomi-opiskelija, kunnantoinmisto, Sodankylä, 30.1.2006.

Ylitalo, Sanna, projektikoordinaattori, ammatti-instituutti, Sodankylä, 10.3.2006.